

UVODNIKI:

VSE ALI NIČ?

Dilema, pred katero stoji slovenska manjšina na Koroškem, ni niti najmanj zavidanja vredna. Današnje številko smo namenoma zakasneli in jo izdajamo v dvojnem obsegu, da bi naročniki mogli ob obširnih in vsestranskih poročilih dojeti, v kakšnem položaju se nahajajo koroški rojaki.

Na samem začetku moramo pred slovensko javnostjo zavriniti način, kakor so predstavniki manjšine tretirali poseg nekdanjega predsednika Narodnega sveta koroških Slovencev dr. Valentina Inzka in mu implicite pripisali namene, katerih niso niti obrazložili in še manj dokazali. Že lani smo ob primorskem primeru opozorili, kaj se navadno skriva za pavšalnim zmerjanjem in kam tak način politične borbe običajno pripelje. To pa seveda nima popolnoma nič skupnega s političnim argumentom, ki je prvina demokratičnega sistema in kateremu se ni moč izogniti. - Zaradi objektivnosti smo ponatisnili tudi članek iz DELA, ki pa zaradi miselne revščine in donkihotskega zaletava nja v mlino na veter res ne zasluži posebnega komentarja. - Pismo avstrijskega kanclerja seveda zasluži skrbno študijo. Trenutno se to zdi ključna listina, ki je ne more nihče ignorirati. Reakcija Narodnega sveta koroških Slovencev in grobo vzeto tudi Zveze slovenskih organizacij je razvidna iz pravitako objavljenega uvodnika v NAŠEM TEDNIKU. Mimogrede rečeno, druga točka bi lahko v celoti izostala, ker ni niti točna niti dober argument.

Na splošno vzeto, stoji manjšina pred dilemo, v katero sta jo potisnila tako Dunaj kot Beograd. Iz tega razloga tudi zasluži manjšina simpatijo vsega svobodnega slovenstva, katere je gotovo tudi deležna, naj ji to potem uga ja ali ne. Če bi dunajska vlada brez vika in krika izpolnila določbe državne pogodbe v pogledu narodnih manjšin, gotovo ne bi bilo nobenega vzroka za da našnjo konfrontacijo. Ker zvezna vlada tega ni storila, spočetka politično razdeljena slovenska manjšina pa sama ni mogla izsiliti izpolnitve sedmega člana, je po naravi postopoma iskala izhoda iz zagate v Beogradu. Ne gre za meriti Korošcem, če so upali in pričakovali, da se bo Jugoslavija na mednarodnem polju zavzela za rešitev manjšinskega vprašanja; četudi najbrž tega v Beogradu niso nikdar izrecno obljubili, je vendar vse dogajanje nujno vodilo v prepričanje, da bo do tega prišlo - in pri tem najbrž jugoslovanske oblasti niso Korošcem naročile čistega vina. Nekajkrat smo opozorili na jugoslovanske pomisleke za internacionalizacijo: izhajali smo iz dejstva, da je Jugoslavija gospodarsko v tako obupnem stanju, da enostavno ne more riskirati mednarodnega spora s svojim avstrijskim kreditorjem; to ne bi postavilo na glavo samo medsebojne trgovine, ampak bi zaradi verižne reakcije imelo hude posledice tudi drugod. Vseeno je zdaj, če koroški Slovenci vsega tega niso dojeli ali pa enostavno niso mogli razumeti.

Kot je videti iz poročil, se je manjšina zdaj obrnila neposredno na eno od komisij Združenih narodov. Tudi sekretar organizacije, Avstrijec dr. Waldheim, bo obveščen. Vendar pa ni treba izgubljati besed, kako take pritožbe potekajo v Združenih narodih in kako se navadno ne rešijo - vse to dunajska vlada dobro ve. Mnogo močnejše države niso mogle uspeti, pa bi naj uspela zdaj manjšina, ki nima za seboj odprto niti jugoslovanske vlade? Morda se ob tem motimo in gledamo prečno. Prvi bomo s priznanjem, da smo se zmotili, če se bo pokazalo drugače - glede jugoslovanske internacionalizacije ali OZN.

LONDON, 20. APRILA 1977.

LETO XXX. ŠTEV. 447-448

Le malo je manjkalo, da ni lani 31. oktobra, torej poldrugi mesec po strašni letalski nesreči pri Zagrebu, prišlo do novega podobnega trčenja letal. (Stran 17)

*

Ali se bodo morali koroški Slovenci poslužiti orožja, da bi dosegli od avstrijske zvezne vlade polno manjšinsko zaščito, kot jo predvideva sedmi člen državne pogodbe? (Stran 3)

*

Zakaj so bili primorski Slovenci prisiljeni potovati v Ljubljano, ko pa je vendar nedavno bila sklenjena pogodba med Italijo in Jugoslavijo, ki naj bi zadovoljivo uredila medsebojne odnose? (Stran 2)

*

Smrt Srečka Barage nudi priložnost, da znova pogledamo, kaj se je dogajalo v Trstu in Gorici prva leta po vojni. Profesor Novak, ki ga poznamo iz odlično pisane zgodovine tržaškega vprašanja, kot očitavec opisuje dogajanja. Čigava krivda je, da Slovenci niso dobili od zaveznikov več kot so? (Stran 11)

*

Pred novo ločitvijo duhov na slovenskem Koroškem? (Stran 9)

*

Evrokomunizem sili ponovno v ospredje. Kaj je na stvari? (Stran 14)

*

Izredne Amalrikove misli o človeški svobodi in pravicah. (Stran 23)

*

Ni čudno potem, če vedno pogosteje čujemo predloge, da se je treba začeti posluževati sile. Ko smo o tem dobili pred nekaj leti prva poročila, smo na avstrijskem veleposlaništvu v Londonu zaskrbljeno opozorili na odgovornost dunajske vlade za razvoj dogodkov, če ta ne bo poskrbela za izpolnitev sedmega člena državne pogodbe. Odgovora kajpak nismo dobili, toda če pride do neljubih dogodkov na Koroškem, bomo poskrbeli, da bo svet zvedel, na kaj je bila dunajska vlada obveščena pravočasno.

Posebej bi mogli pisati o nasilnem reševanju problema, katerega odklanjamo in obsojamo, ker bo vodil do novih žrtev, ki jih bo nosila predvsem samo manjšina - tako dunajska kot beograjska vlada pa si bosta ob tem umili roke. Naj si Korošci ne delajo nobenih utvar, da jih bo Beograd uspešno branil pred svetovno javnostjo. Mednarodno in gospodarsko šibke vlade nihče na svetu ne posluša, tem prej, če stoje v ozadju Sovjeti, ki ne bodo mrdnili, da bi se zamerili Nemcem, razen če Jugoslavija ni pripravljena plačati herkulanske cene za tak sovjetski poseg...

Ne mislimo na to, da bosta ma primer obe slovenski organizaciji odprto zagovarjali atentate. Prišlo bo do stanja, ko vodstvo ne bo več moglo kontrolirati raznih skupin, ki bodo v obupu ali pa hujskane od neodgovornih elementov zagrabile za orožje. Ni treba poudarjati, da bo vse to še bolj odtujilo nemško javnost in da je svet že do grla sit nasilja ter si ga najmanj želi v Srednji Evropi. Moč južnotirolske manjšine ne gre primerjati s šibko slovensko, in tudi ne gre pozabiti, da imamo opravka s prebrisanim Kreiskyjem, ki mu ni para v politiki. Kako drugače je moč razlagati dejstvo, da Sovjeti ne mrdnejo, ko nacistične organizacije vedrijo in oblačijo po Avstriji...?

Tudi ne gre prezreti, da se bo trenutno več ali manj politično kompaktna manjšina ob prvih žrtvah pričela drobiti in iskati lastnega izhoda - v desnici in raznih nijansah levice. In prav na to seveda avstrijski šovinisti računajo. Končni obračun utegne biti dosti drugačen kot je bil na Južnem Tirolskem, ko bazično ni šlo za nobeno ideološko vprašanje, katerega pa v slovenskem primeru ne bo moč ignorirati.

Ko skrbno preučimo predloge dr. Inzka, bi mu v glavnem pritrdili - odbija nas v glavnem le njegov optimizem, ki komaj dopušča, da bi mogli biti Korošci spet izigrani. Prav na to opozarja dr. Apovnik.

Položaj se torej zdi brez izgleda, ker po eni strani ni dobre volje na strani avstrijskih oblasti, po drugi strani pa ni odločenosti na strani jugoslovanske vlade - če pri vsem tem popolnoma izključimo kakršnokoli zahulisno igro, prej v Ljubljani kot v Beogradu. Ob takem stanju prihaja poziv "Akcijske koroških kristjanov za sporazumevanje narodnih skupnosti" kot poslednji up: ta je v začetku aprila javno izrazila pomisleke proti izvedbi zakona o narodnih skupnostih, ki da je bil sklenjen brez sodelovanja slovenskih zastopnikov. Zato Akcija zahteva: 1. da je treba omenjeni zakon v tesnem sodelovanju

z zastopniki slovenske manjšine novelirati, in končno o njem sklepati šele, ko bo doseženo soglasje med oblastjo in manjšino; 2. tako novelirani zakon naj bi veljal na vsem avtohtonem naselitvenem območju koroških Slovencev, kot je bilo to določeno v manjšinskem šolskem zakonu leta 1959; 3. rezultat posebnega preštevanja narodne manjšine lani novembra ne sme služiti kot podlaga za izvajanje zgoraj omenjenega zakona, ker državna pogodba ne predvideva takega štetja manjšin.

Ali ima Akcija koroških kristjanov toliko moralne in s tem stvarne moči, kolikor je imela poguma, jasno in glasno povedati, za kaj v vsej stvari gre? Dogodki bodo odgovorili na to vprašanje.

SLOVENSKA SKUPNOST V LJUBLJANI

"Na povabilo republiške konference Socialistične zveze delovnega ljudstva Slovenije," kot je bilo rečeno v skupni izjavi po sestanku, je trinajstčlanska delegacija Slovenske skupnosti iz Primorske 3. februarja uradno obiskala Ljubljano, kakor smo kratko poročali v prejšnji številki KT. Potem ko so drug drugemu orisali politični položaj v obeh deželah, so si tudi izmenjali poglede na nekatera skupna vprašanja, v prvi vrsti seveda poglede na določila osimskih sporazumov med Jugoslavijo in Italijo od 10. novembra 1975.

Ni dvoma, da so bili osimski sporazumi glavni vzrok, ki je nagnal Slovensko skupnost, da se je šla pogovarjati v Ljubljano, kot so po drugi strani ti dokumenti kot bič v rokah ljubljanskega (in beograjskega) režima, s katerim lahko vedno strahuje zamejske Slovence, če že hočemo v celoti pogledati dejstvom v oči, - vsaj kar zadeva odnos režima do rojakov. Dasi je ta ugotovitev zelo groba, se zdi bolje, da smo si popolnoma na jasnem, kako stvari stoje, da bi si v naprej mogli prihraniti morebitna razočaranja in v drugi izdaji ne ponovili tega, kar se začenja čutiti pri dogajanjih na Koroškem.

Spomniti se je treba, da je sklenitev sporazuma med Jugoslavijo in Italijo v Osimu pri Anconi novembra leta 1975. prišla kot strela z jasnega. Takega izida tedaj namreč nihče ni pričakoval v dokaj napetih odnosih med obema prizadetima državama (glede likvidacije tržaškega ozemlja). Tedaj se je slovenska manjšina, - z izjemo vodstva Racetove Slovenske kulturno gospodarske zveze, ki je bila na neki stopnji pogovorov informirana o pogajanjih, - znašla v nezavidnem položaju, da so o njej nekaj sklepali, ne da bi jo sploh vprašali za mnenje. Tako imamo zdaj stanje, da Racetovi zagovarjajo prosto industrijsko zono na Krasu, Štokovi pristaši in ne-pristaši pa se je otepajo, ker se upravičeno boje, da bo ta spremenila narodnostni sestav zamišljenega območja. Poleg tega je Slovenska skupnost tudi zaskrbljena, če bo osmi člen tega sporazuma razširil ali pa zožil narodnostno zaščito za slovensko manjšino. Priznanje o tem se je prikrdalo v poročila o ljubljanskem sestanku, toda odsotnost pojasnila te točke od strani uradne Ljubljane je več kot očitna, kar upravičeno zadaja skrbi manjšinskemu vodstvu na Primorskem.

Na splošno vzeto je treba gledati ljubljanski obisk (Zaključek uvodnika str.25, stolpec 2)✱

ZA SODELOVANJE V SOSVETIH

(Prevod članka iz koroške *KLEINE ZEITUNG* od 15. februarja 1977.)

"Koroška se nahaja danes v konfliktnem položaju, ki ima svoje vzroke v podiranju dvojezičnih tabel leta 1972 in v neizpolnjevanju obveznosti iz državne pogodbe na področjih 7. člena. Skoraj dve desetletji so se trudili zastopniki slovenskih organizacij za rešitve v sodelovanju z avstrijsko zvezno vlado. Tudi v preteklih letih ni manjkalo vidnih poskusov za skupne rešitve. V tej zvezi je treba predvsem opozoriti na razgovore koroških Slovencev s strokovnjaki za manjšinska vprašanja v političnih strankah in v ustavni službi maja 1976. Narodni svet koroških Slovencev in Zveza slovenskih organizacij sta pričakovala nadaljevanje teh pogovorov.

V zvezi s koroško manjšinsko problematiko je treba poudariti, da je Jugoslavija leta 1955 prostovoljno pristopila k avstrijski državni pogodbi in da te države nihče ni mogel prisiliti, ^{prizna} da avstrijske meje z dnem 1. januarja 1938. S pristopom k avstrijski državni pogodbi je Jugoslavija veliko doprinesla k ohranitvi miru v Evropi. S tem korakom se je Jugoslavija odločila za sodelovanje z Avstrijo, kar se je izkazalo za države Podonavja do današnjega dne kot zelo uspešno.

Sedaj pa, po teh načelnih ugotovitvah, k trenutnemu položaju:

Medtem ko zaposluje parlamentarne stranke v teh tednih predvsem vprašanje, ali se bodo priznavale tudi v bodoče vse tri v koroškem deželnem zboru zastopane stranke k doseženemu sporazumu o manjšinskem vprašanju, je pri slovenski narodnostni skupnosti v ospredju razmišljanj abstinenca oziroma vprašanje sodelovanja v sosvetih, kot jih predvideva zakon o narodnostnih skupnostih. Kljub mnogim "toda" ni na vprašanje glede sodelovanja v sosvetih mogoče odgovoriti drugače kot z "da". Negativno stališče bi imelo za slovensko narodnostno skupnost enake usodepolne posledice kot jih je pred leti imela abstinenca od dela Študijske komisije za probleme slovenske narodnostne skupnosti pri uradu zveznega kanclerja.

Namesto da bi osrednji organizaciji podprli zvezno vlado, ki se je zavzela leta 1972 za manjšini prijazno ureditev dvojezičnih napisov, v njenih prizadevanjih in bi skušali razumeti njen težavni položaj, ki je nastal s pobijanjem tabel, sta bojkotirali od nje ustanovljeni gremij študijske komisije. Ta bojkot so v socialistični stranki občutili vedno bolj tudi tisti, ki so se v deželi dosledno zavzemali za pravice slovenske narodnostne skupnosti. Umik predsednika in deželnega poslanca Josefa Guttenbrunnerja ter drugih predstavnikov Socialistične stranke Avstrije iz študijske komisije je treba gledati tudi v tej zvezi. Tudi zadržanje slovenskih organizacij je končno tem politikom onemogočilo, da bi se mogli

š socialistični stranki še naprej uspešno upirati ugotavljanju manjšine.

Zveza slovenskih organizacij, kateri je uspelo po podpisu avstrijske državne pogodbe, da si je preko svojih sodelavcev z velikim trudom postopoma pridobila strankarsko-politični vpliv v socialistični stranki, stoji danes de facto izven Socialistične stranke Avstrije. Še pred nedavnim je bil podpredsednik Zveze slovenskih organizacij, kot član socialistične stranke, deželni poslanec. Socialistična stranka je poslala tudi narodno zavedne Slovence v Deželno kmetijsko zbornico; pa tudi v odborih na občinski ravni, v okrajnih vodstvih ter v socialistični učiteljski zvezi so bili somišljeniki iz vrst Zveze slovenskih organizacij kot funkcionarji strankarsko-politično močno zasidrani. V preteklih letih se je Zveza slovenskih organizacij glede na življenjski prostor v Socialistični stranki Avstrije marsičemu odpovedala in na terenu nedvomno izgubila.

Internacionalizacija koroškega manjšinskega vprašanja po slovenskih organizacijah ni privedla do uspeha. Jugoslavija je ustvarjala sicer videz, kot da bo vprašanje slovenske manjšine na Koroškem internacionalizirala, vendar je izostal odločilni korak. Kot so bili že leta 1958. ob ukinitvi odredbe o koroškem obveznem dvojezičnem šolstvu presenečeni, v Beogradu verjetno tudi zdaj do zadnjega niso verjeli, da bo prišlo do ugotavljanja manjšine oziroma ljudskega štetja posebne vrste. Niti enega niti drugega Beograd ni mogel prepričati. Dosledna pa je bila politika avstrijske zvezne vlade, ki je dobro izrabila čas po odstranjevanju dvojezičnih tabel. Prišlo je do vrste pobud. Z zakonom o narodnostnih skupnostih, ki je stopil v veljavo 1. februarja 1977, želi vlada urediti sedaj vprašanja slovenskega uradnega jezika in dvojezičnih napisov.

Pri uradu zveznega kanclerja predvideva zakon o narodnostnih skupnostih ustanovitev sosvetov, ki naj bi bili posvetovalni organi zvezne vlade in zveznih ministrov v zadevah narodnih manjšin. Njihova naloga je, da varujejo v celoti in zastopajo kulturne, socialne ter gospodarske interese narodnostnih skupnosti. Prav tako morajo v določenem roku, pred izidom pravnih predpisov, zavzeti stališče ter staviti svoje predloge v zvezi s splošnim načrtovanjem pospeševanja manjšin. Sosveti morejo izdelati tudi predloge za izboljšanje položaja narodne skupnosti in njenih pripadnikov.

V sosvetu za slovensko narodnostno skupnost bo zastopanih šestnajst oseb, ki morajo vse pripadati slovenski manjšini. Pri tem je osem mest predvidenih za zastopnike obeh slovenskih osrednjih organizacij. Njima pripada v sosvetu tudi mesto predsednika in podpredsednika. Ostalih sedem zastopnikov odpošljejo v sosvet stranke, medtem ko predlaga enega pripadnika narodne skupnosti Cerkev.

Člane sosvetov narodnih skupnosti imenuje za dobo štirih let zvezna vlada, potem ko je poizvedela za mnenje pristojne deželne vlade. Za člane sosvetov more imenovati samo osebe, o katerih je pričakovati, da se bodo zavzeli za interese narodnostne skupnosti.

V zakonu o narodnostnih skupnostih je močan pou-darek na pospeševanju manjšin. Država mora pospeševa-ti načrte in ukrepe, ki služijo ohranitvi narodnosti, na-rodni značilnosti in zagotovitvi nadaljnega obstoja na-rodni manjšin, in to ne glede na splošne pospeševalne ukrepe.

Vsako leto mora pristojni svet predložiti zvezni vladi načrt o zaželenih pospeševalnih ukrepih, vključno seznam finančnih izdatkov za naslednje koledarsko leto. Predvideni zakonski ukrepi so glede na izpolnjevanje nalog manjšinskih organizacij v vrstah narodnostne skupnosti, v regionalnem in nadregionalnem okviru, in v zvezi z gradnjo kulturnega doma v Celovcu, življenjske važnosti.

Gotovo more slovenska narodnostna skupnost staviti proti zakonu o narodnostnih skupnostih močne argumente. To velja predvsem za področje uradnega jezika in dvojezičnih napisov. A za ureditev teh vprašanj bodo izdane šele odredbe. Pri tem je treba posebej poudariti, da mo-rajo izvršni organi, preden izdajo pravne predpise, ki zadevajo manjšinsko zaščito, v vsakem oziru poslušati svet narodne skupnosti, - kot to sicer tudi predvideva zakon o narodnostnih skupnostih.

Pomisleki vodstva manjšine, da bi s sodelovanjem v manjšinskih svetih praktično izpovedalo, da so do-ločbe 7. člena državne pogodbe s tem izpolnjene, niso upravičene. To tudi zaradi tega ne, ker ima vodstvo manjšine možnost, da izpove pred vstopom v svet svo-ja gledanja na realizacijo sedmega člena. Tako ne mo-re nihče zahtevati od koroških Slovencev, da bi pristali na ureditev dvojezičnih tabel v devetih oziroma dvanaj-stih starih občinah, če je znano, da je ob podpisu državne pogodbe obstajalo na južnem Koroškem 56 starih občin (torej pred združitvijo v večje občine; prip. prevajalca) in je na tem ozemlju tudi še danes 60 do 70 dvojezičnih far z rabo slovenskega in nemškega liturgičnega jezika.

Vendar sem prepričan, da bi odločitev slovenskih narodnih organizacij, da sodelujejo v svetu, imela za posledico večjo pripravljenost zastopnikov političnih strank, ugoditi slovenski narodni skupnosti v obliki znosnih kompromisov tudi tam, kjer sedaj še ni mogoče za-znati skupne poti in je treba izpolniti državno pogodbo.

“UDAREC V HRBET”

“Koroška: anatomija neke izjave”

Pod gornjim naslovom in podnaslovom je ljubljansko DELO 16. februarja objavilo spodnji članek:

Izlet nekdanjega predsednika narodnega sveta koroških Slovencev Valentina Inzka v avstrijsko manjšin-sko politiko koroških Slovencev ni presenetil, saj so Inz-kove politične simpatije znane še iz časov, ko so nap-redne sile v narodnem svetu s svojim nekdanjim predse-dnikom odločno politično obračunale in ga izločile iz vodstva. Bolj kot stališče samo je zato v njegovi objavljeni platformi zanimiva preciznost, s katero se je Inzko

lotil dveh temeljnih stebrov politike slovenskih organi-zacij na Koroškem. Lotil se je namreč predvsem prizadevanj za sodelovanje z matičnim narodom v Jugoslaviji, in pa prizadevanj obeh slovenskih organizacij, da se izvijeta iz vezi strankarske politike (zveza slovenskih organizacij iz oklepa politike socialistične stranke, na-rodni svet koroških Slovencev pa iz objema avstrijske ljudske stranke) v trenutku, ko imajo vse tri avstrijske parlamentarne stranke do slovenskega manjšinskega vprašanja uradno in formalno enak negativen odnos, ker so pač vse tri zvezane z zaobljubo medsebojne “solidarnosti”.

Iskanje opore v matičnem narodu, ki je eden od sponzorjev državne pogodbe in ima od Avstrije vselej pravico zahtevati obračun za izpolnitev obveznosti, spre-jetih s 7. členom državne pogodbe, je brez dvoma močno orodje, s katerim slovenska manjšina na Koroškem svoje zahteve postavlja tudi v mednarodnem pravnem merilu; ki je za avstrijsko stran posebej neprijetno, saj se kancler Kreisky in njegov zunanji minister Pahr sicer ne bi tako krčevito trudila trditi, kako zvesto izpolnjuje Avstrija določila iz državne pogodbe. Inzkov torkov “nasvet pa je naj, se manjšina, katere pravice še zdaleč niso u-resničene, temu orodju za pritisk odreče in položi svojo usodo iz svojih rok v roke avstrijske vlade, se pravi v ro-ke tistih, ki 7. člen že 20 let izpolnjujejo, pa ga še ved-no ne izpolnijo.

Nič manj prozorna ni zahteva, naj se obe orga-nizaciji vrneta nazaj v strankarske tokove, češ da bosta le s pomočjo strank lahko krenili naprej k svojim ciljem. S tem, da sta se organizaciji koroških Slovencev postopo-ma rešili strankarskih spon (in če bi ju te spon še okle-pale, bi morali organizaciji brezpogojno privoliti v sedmo-juljsko zakonodajo, ki ponuja veliko besed, pa nobene resnične manjšinske zaščite), sta si odprli veliko novih možnosti za politično akcijo. Začeli sta se močneje po-vezovati z vsemi tistimi naprednimi, demokratičnimi in protibirokratskimi silami in ljudmi, ki jim je res do izpolnitve 7. člena, bolj neposredno sta se lahko povezali s svojim terenom, kjer je slovesno javno mnenje vse manj podvrženo strankarskim propagandistom, vsaj kar zadeva manjšinsko vprašanje, predvsem pa sta lahko ust-varili izjemno akcijsko enotnost, ki je poleg opore na matičen narod, na slovensko prebivalstvo samo in na de-mokratične sile v Avstriji poglaviten adut, sa katerim se organizaciji lahko upirata izsiljevanju teh strank in dik-tatu oblasti.

In prav teh najmočnejših postavk se je lotil Va-lentin Inzko, ki je po tej poti objektivno podprl tiste cilje, za katerimi v boju zoper osrednji slovenski organi-zaciji težijo tudi nemški nacionalistični krogi na Koroškem in sicer v Avstriji. Marjan SEDMAK.

ZAROTA MOLKA ALI STRAH PRED ARGUMENTOM ?

Od političnega sodelavca

Celovška KLEINE ZEITUNG je objavila dr. Inzkov članek 15. februarja. Že naslednjega dne, 16. februarja, mu je odgovorilo ljubljansko DELO. 17. februarja je iz-šla nova številka celovškega NAŠEGA TEDNIKA. V njej sem pričakoval vsaj argumentiran odgovor na dr. Inzkovo

zamisel, če že ne polemiko z njim. Ne enega ne drugega ni bilo, pač pa nekaj pavšalnega omenjanja ali podtika nja "kolaboracionizma" in ponavljanja, da je treba sedmi člen državne pogodbe izpolniti v celoti.

Naslov uvodnika "Za kolaboraterje ni prostora med nami" očitno leti na dr. Inzka. Najprej uvodničar Filip Warasch, ki je osrednji tajnik Narodnega sveta koroških Slovencev, takole odkloni sodelovanje v sosvetih: "Za nas odločitev, ali naj gremo v sosvet, ki brez dvoma za nadaljnji razvoj slovenske manjšine na Koroškem nima nobenega pomena in bi koristil zvezni vladi in za zameglitev mednarodne javnosti, sploh ne more biti težka, kajti: - sosveti so del zakona o narodnih skupnostih, katerega izpolnitev sloni na številčni moči koroških Slovencev in tudi sicer nasprotuje jasnim določilom člena 7 avstrijske državne pogodbe. Zato ni mogoče pričakovati od nas, da bi sami pomagali revidirati avstrijsko državno pogodbo; - ne bomo se odrekli pravici do lastnih in neodvisnih organizacij, ki nam jo daje prvi odstavek člena 7 in te pravice zamenjali za 'manjšinski organ', ki ga zvezna vlada in stranke morejo spreminjati in manipulirati po mili volji; - kar Slovenci želimo, so enakopravna pogajanja. V sosvetu bi ostali sami, le da bi prenesli skozi stranska vrata na Koroško situacijo, ki že danes vlada na Gradiščanskem, kjer nasprotuje Robakova skupina asimilantov vsaki, tudi najmanjši rešitvi člena 7. Vsekakor je domneva realna, da bi polagoma bili vsaj polovica članov sosveta 'Robaki'."

Nato Warasch nadaljuje in zaključuje:

"Z velikim zadoščenjem pa smem zapisati, da so vsi koroški Slovenci enotni, kot še nikdar poprej. Med nami ni bilo prostora za Einspielerjeve 'vindišarje', tudi ne za Petschnigove 'avstrijske Slovence', še manj pa bo med nami prostora za razne kolaboraterje, ki hočejo razdvajati naše ljudi in jih podrediti podlim strankarskim interesom. Naš človek je že zdavnaj spoznal, da povodi za razne 'dobre nasvete', ki smo jih deležni od nekaterih posameznikov, nikdar niso bili skrb za nadaljnji razvoj slovenske manjšine na Koroškem, marveč edinole osebna čast in boj za drobtine, ki so jim jih mogočni pripravljenci zapustiti..."

V isti številki NAŠEGA TEDNIKA je tudi poročilo o sestanku "Zakaj ne v sosvet", ki ga je sklicala Socialno gospodarska skupnost v Št. Jakobu v Rožu in na katerem je govoril Filip Warasch kot predsednik Kluba (slovenskih) občinskih odbornikov na Koroškem. O tem je NT 17. fbr. takole poročal: "Warasch... je povedal, da hoče vlada očitno te sosvete postaviti na mesto sedanjih osrednjih organizacij, čeprav je 'pravica do svojih lastnih organizacij' koroškim Slovincem dobesedno zajamčena v prvem odstavku člena 7 avstrijske državne pogodbe. Nov zakon pa predvideva samo, da osrednji organizaciji smeta predlagati osebe v sosvet, zadnjo besedo pa ima zvezni kancler. Nadalje je po predstavah vlade število članov v sosvetu odvisno od števila pripadnikov tiste manjšine, člani pa da bodo postale samo tiste 'osebe, o katerih se da pričakovati, da se bodo zavzemale za določila tega zakona' /pravice manjšin niso omenjene, op. F. K. /, kot to pravi besedilo le-tega.

Warasch nas je tudi seznanil z dejstvom, /nadaljuje NT/ da so stranke že imenovalle svoje, v zakonu predvidene zastopnike za sosvet in da noben od teh zastopnikov še ni nikoli kaj naredil za koroške Slovence. Očitno se na ta način hoče ustvariti tudi pri nas koroških Slovincih isti položaj kot je pri gradiščanskih Hrvatih, ki imajo dve ostro nasprotujoči si struji. Avstrijska vlada si hoče ustvariti novo zastopstvo koroških Slovencev najbrž tudi zato, ker doživlja pri dunajskih pogovorih /v kontaktnem komiteju, op. / vedno bolj strnjeni in enotni osrednji organizaciji... Filip Warasch je podal izjavo kanclerja Kreiskega pri zadnjih pogovorih Kontaktnega komiteja na Dunaju, v kateri pravi, da bo zvezna vlada izvajala novi zakon ne glede na to, ali so Slovenci za zakon ali proti njemu."

Omenim naj še, da je istotam Warasch izjavil, da se morejo življenjska vprašanja (npr. šolska in predšolska vzgoja, vprašanje uradnega jezika, dvojezičnih topografskih napisov, informacij po radiu in televiziji in slično) koroških Slovencev reševati samo v neposrednih pogajanjih z avstrijsko vlado in da bi bilo dnevna vprašanja moč reševati morda v nekakih sosvetih.

NA ZADNJI SEJI KONTAKTNEGA KOMITEJA

V naslednji številki, 24. februarja, je v prvem in nepodpisanem članku (uvodniku?) govora tudi o tem, zakaj so koroški Slovenci na Dunaju zavrnilli sosvete:

"Koroški Slovenci, ki smo se v vseh letih od podpisane državne pogodbe izkazali pripravljene in dostopne za kompromise, nismo mogli drugače, kakor da odklonimo sodelovanje v sosvetu iz znanih razlogov: zakon o narodnih skupnostih, ki predvideva te sosvete, je nastal kot sad zahtev protislovenskih sil in smo bili koroški Slovenci izključeni od sodelovanja pri snovanju tega zakona, razen tega je ta zakon treba videti v paketu z zakonom o preštevaniu in oba zakona pomenita bistveno skrčenje dosežanih pravic ter jasno poslabšanje sedanjega položaja. Člani sosveta poleg tega morejo postati le ljudje, od katerih je pričakovati, da se bodo zavzemali za cilje tega zakona. Za cilje zakona, ki zmanjšuje pravice manjšine, pa se naši zastopniki seveda ne bodo priznali. Kanclerju Kreiskemu je bilo neprijetno, če bi splavali sosveti povodi in je dejal, da Slovenci, preden gredo v sosvet, smejo izraziti svoje pomisleke. Toda zastopniki osrednjih organizacij so izjavili, da bi se s tem oropali možnosti pritožbe na ustavno sodišče, ker bi z dejanji priznali zakon, katerega hočejo pred ustavnim sodiščem izpodbiti..." Kakor kaže, zaključuje NT, tudi gradiščanski Hrvati ne bodo šli v sosvet, ker bodo tudi v njem zastopniki asimilantov (Robak in drugi). Hrvati pravijo, da v takem sosvetu nimajo kaj iskati.

KOT DA GA NI

Takoj za gornjim člankom se je urednikom NAŠEGA TEDNIKA zareklo, ko so v mastnem naslovu preko cele strani obsodili avstrijski tisk zaradi enostranskega poročanja o koroških Slovincih. Naslovu "Koroško časopisje piše enostransko o Slovincih: leta 1976 pridejo na eno pozitivno vest štiri negativni konteksti!" sledi kratek povzetek dela študijske skupine: "Če je koroško časopisje lani omenjalo besedo 'Slovenec', jo je omenilo le v 11% primerov

pozitivno. Domovini zvesti "Windische" so v letu ugotavljanja manjšine bili v 79% primerov pozitivno zabeleženi, Nemci pa v 41% primerov. Do tega rezultata je prišla skupina raziskovalcev pod vodstvom univ. asistenta dr. Erika Prunča v svoji študiji 'Informacija ali manipulacija' v okviru 8. koroških kulturnih dni. "

Zgornje je očiten bumerang, kajti NAŠ TEDNIK ni smatral potrebno, da bi vsaj omenil dr. Inzkov članek v KLEINE ZEITUNG in nanj argumentarično odgovoril, če se že ni upal ali hotel objaviti vsega članka v prevodu. Dr. Inzko namreč ni neki zulukafer v Afriki ali Eskimo na Severnem tečaju, ki nima pojma o koroških problemih. Narodni svet koroških Slovencev in njegov list NAŠ TEDNIK delata slabo uslugo Slovincem, če jim enostransko solita pamet, ne da bi poskrbela, da bodo rojaki najprej vsestransko obveščeni o perečih političnih vprašanjih, kakor je treba presojati tudi stališče bivšega predsednika Narodnega sveta koroških Slovencev dr. Valentina Inzka, ne glede na to, če se kdo z njim strinja ali ne.

DR. APOVNIK PROTI SOSVETU

Na prireditvi " Akcije koroških kristjanov za sporazumevanje" v prostorih dušnopastirskega urada v Waaggasse v Celovcu 26. februarja je govoril tudi dr. Pavel Apovnik, bivši podpredsednik Zveze slovenskih organizacij in nosilec Enotne liste na zadnjih deželnozborskih volitvah. O njegovih izvajanjih je NAŠ TEDNIK 3. marca tako-le poročal:

" V lasnakoletni manjšinski zakonodaji prevladuje en element: ena zožitev sledi drugi, ena omejitev drugi. Bistvena določila državne pogodbe, tako poglavje o uradnem jeziku, so sama zase že neposredno izvedljiva, in bi pravzaprav ne bilo potrebno izvedbenih zakonov. Dvajset let je bil izgovor, da je treba izvedbene zakone. Toda zakon o narodnih skupnostih kljub temu ni direktno izvedljiv. Potrebne so postale še odredbe, ki pa popolnoma osmešijo uvodna zagotovila zakona, da je njegov namen enakopravnost manjšine. Zakon in odredbe glede uradnega jezika so samo šikana. Uporabo slovenščine v določenem postopku je treba teden prej najaviti, sicer se more zgoditi, da bo dotični moral plačati za nesposobnost pristojnega mesta, da bi tudi brez prijave obravnavalo slovensko. Z žandarji bo dovoljena slovenščina le tedaj, če bo dotični znal slovensko (in tudi hotel govoriti), kajti nihče ne bo smel zaradi tega vztrajati na slovenščini. Zakon sam predvideva izjemna določila, ki omogočajo, da se zakon docela izpodkoplje. V členu 2 je rečeno, da se pravica uporabe slovenščine pred oblastmi more omejiti na določene osebe ali zadeve. More se zgoditi, da bodo npr. učiteljem prepovedali uporabo slovenščine, kar se je že zgodilo.

Ker Slovenci negativno ocenjujemo ta zakon in njegove cilje, tudi ne moremo v sosvete, ker tedaj bi se morali strinjati s cilji zakona. Izgovor, da so snovalci tega zakona hoteli le najboljše za manjšino, ne velja: kajti ena šikana sledi drugi in juristi so tako pametni ljudje, da bi znali najti tudi boljše formulacije, ki ne bi dopuščale take šikane - če bi hoteli.

Cilj zakona je tudi krajevna in stvarna omejitev

dosedanjih ureditev. Dr. Apovnik je opozoril, da je Hauerjev odlok iz leta 1968 predvideval dvojezično uradovanje v 52 občinah - sedaj so se stranke zmenile za 16. Dr. Apovnik je opozoril še na eno cvetko: člen 14. odst. 2 predvideva, da so slovenske vloge oblikovne napake - 'Formgebrehen'. Zakon določa, da je treba v primernem roku to napako 'popraviti' (verbessern) - na račun stranke, ki to želi. Slovenščina je torej nelepa napaka. Slovenec, ki bi dejansko hotel priti v korist vseh pravic, mora biti zelo samozavesten, aktiven in iniciativen. Samozavest pa pri Slovincih velja za slabo lastnost, ker nam jo nemški časopisi vedno zopet očitajo.

Nato list še omenja govor dr. Umkarta, šefa ustavnega urada deželne vlade in enega od avtorjev zakona o narodnih skupnostih. Namesto, da bi NAŠ TEDNIK vestno poročal o njegovem stališču in ga, če treba, z boljšim argumentom pobil, je vse, kar o tem zveemo, to-le: "V kratkem njegov govor: zagovarjal je ta zakon na način, da je po vsebini in zgradbi govora - ne sicer po dikciji in glasnosti - prehitel celo gospoda Feldnerja - na desnici. Navzoči so prepadeni registrirali to novo politiko Socialistične stranke Avstrije." To je vse.

SE JE ŽE ZAČELO?

Medtem je v noči od 8. na 9. marca v Kapli ob Dravi ob železniški progi eksplodirala bomba, ki se tira sicer ni dotaknila, je pa poškodovala čuvajnico. Ta dogodek je dr. Matevž Grilc, predsednik Narodnega sveta, tako-le komentiral: "NSKS je vedno zastopal mirno rešitev koroškega vprašanja in odklanjal silo. . . Koroški Slovenci ne morejo mimo ugotovitve, da je vzdušje na Koroškem slejkoprej napeto. . . Sporazum med tremi strankami nikakor ni garant za mirno sožitje, kar dokazuje ravno zadnji atentat."

8. marca se je vršila tudi seja osrednjega odbora Narodnega sveta koroških Slovencev, na kateri je bilo ugotovljeno: - "da odredba o manjšinskih sosvetih dejansko jemlje NSKS in ZSO pravico do avtonomije in samoodločanja v smislu 1. odstavka člena 7, ki govori o pravicah do lastnih organizacij, sosvetom pa daje 'monopol zastopstva' in s tem krši omenjeno ustavno določilo čl. 7. Mi koroški Slovenci se ne bomo nikdar odpovedali lastnim organizacijam in nikoli ne bomo sodelovali pri ukinjanju mednarodnih pogodb; - da pomenita dogovora strank o uradnem jeziku, ki ga že zakon sam stvarno in osebno skrajno zožuje, in o topografskih napisih nedopustno zožitev slovenskega naselitvenega prostora, kajti omejitev veljavnostnega območja člena 7 na pičlo četrtino slovenskega naselitvenega območja pomeni ustvarjanje brezdvomne manjšine, ki se ji jemlje življenjski prostor avtohtone naselitve. S poskusom uničitve manjšinskega ozemlja stremijo v koroškem deželnem zboru zastopane stranke očitno za tem, da odvzamejo členu 7 vsako osnovo in bi tako postala njegova določila brezpredmetna."

Podobno resolucijo je sprejela Zveza slovenskih organizacij že 15. februarja na razširjeni seji vodstva.

JAVNO OPOZORILO AVSTRIJSKI VLADI

Na skupni seji 4. marca sta vodstvi NSKS in ZSO opozorili zvezno vlado na kršitev državne pogodbe in sklenili podvzeti tudi mednarodne korake proti kršitvi. Temu je sledila avto-demonstracija skoro tisoč ljudi na Dunaju, ki je 4. aprila izročila protest odboru za odpravo rasne diskriminacije pri OZN, kopijo pa poslala tajniku dr. Waldheimu. - Nekaj dni prej je NAŠ TEDNIK na uvodnem mestu pisal, da so bombe pomagale Južnemu Tirolu. . .

Republik Österreich
Der Bundeskanzler
(Republika Avstrija,
zvezni kancler)

Dunaj, dne 3. 3. 1977

Spoštovani gospodje!

V teku pogovorov, ki sem jih imel dne 31. januarja 1977 in dne 21. februarja 1977 s funkcionarji Vaše organizacije, sem Vas povabil, da po št. 2 odst. 2 čl. 4 zakona o narodnih skupnostih, Z. z. I. št. 396/1976 imenujete za slovensko narodno skupnost člane v sosvet narodne skupnosti, ki je bil ustanovljen z uredbo zvezne vlade z dne 18. januarja 1977, Z. z. I. št. 38. Ker do zdaj na žalost niste bili pripravljeni, da bi se odzvali temu povabilu, bi v smislu svoje napovedi pri razgovoru dne 21. februarja 1977 v sledečem še enkrat povzel tisto, kar je za funkcijo sosvetov narodnih skupnosti bistveno.

Ustanovitev sosvetov narodnih skupnosti izvira, kot je povedano v pojasnilih k predlogi zakona o narodnih skupnostih za zvezno vlado (št. 217 prilog k stenografskim zapisnikom državnega zbora, XIV. ZP) iz misli, da mora biti v demokratični državi zagotovljena možnost, da ima narodna skupnost, za katero so bili izvedeni posebni ukrepi, v neki obliki pravico soodločanja. Sosveti narodnih skupnosti so ustanova, za katero do zdaj v avstrijskem pravnem redu ni primera. Člen 7 avstrijske državne pogodbe leta 1955 ne zahteva ustanovitve in so zato dodatna koncesija napram narodnim skupnostim.

Sosveti narodnih skupnosti morajo biti ustanovljeni po 1. odst. 3. člena zakona o narodnih skupnostih, da svetujejo zvezni vladi in zveznim ministrom v zadevah narodnih skupnosti. Imajo tudi namen, da svetujejo deželni vladam, če one to zahtevajo. Da imajo sosveti narodnih skupnosti le posvetovalno funkcijo, sledi iz ustavnopravnega položaja. Od formalne nemogočnosti, da bi najvišji izvršni organi bili vezani na stališče sosvetov narodnih skupnosti, pa je treba razlikovati njihovo dejansko pomembnost in težo. Ta pomembnost je tem večja, ker imajo sosveti narodnih skupnosti kot zastopniki interesov narodne skupnosti napram izvršnim organom monopol. Zato so zvezni

izvršni organi nujno primorani, da poslušajo sosvete narodnih skupnosti preden izdajo pravne predpise ali pri splošnem načrtovanju pospeševanja, v kolikor zadeva interese narodne skupnosti, potem ko so določili za to primeren rok. Med omenjene pravne predpise spadajo predvsem tudi uredbe, ki bodo izšle na podlagi zakona o narodnih skupnostih.

V ostalem imajo sosveti narodnih skupnosti nalogo, da zastopajo kulturne, socialne in gospodarske interese narodne skupnosti v celoti. Lahko stavijo tudi predloge za izboljšanje stanja narodnih skupnosti in njihovih pripadnikov.

Če zakon na splošno zahteva, da postanejo člani sosveta narodnih skupnosti lahko le osebe, od katerih je pričakovati, da se bodo zavzele za interese narodne skupnosti in za cilje zakona o narodnih skupnostih, osebe, ki imajo predpogoje za izvolitev v državni zbor in ki pripadajo eni izmed v št. 1 do 3 odst. 2 čl. 4 imenovanih skupin oseb, je s tem izražena misel, da naj sosvet narodnih skupnosti izvršuje svoje delovanje izključno po prosti določbi predstavnikov narodne skupnosti same. Namenoma ni predvideno, da bi v sosvet narodnih skupnosti delegirali tudi zastopnike državnih organov; v glavnem odboru državnega zbora zastopane stranke imajo sicer pravico poslati enega zastopnika, ki pa ima le posvetovalen glas. Ta pravni položaj pa seveda ne izključuje, da se sosveti narodnih skupnosti v okviru svoje posvetovalne funkcije direktno pogovarjajo z zvezno vlado, posameznimi ministri in s tisto deželno vlado. V imenu zvezne vlade lahko poudarim njeno izrečno pripravljenost za tako izvrševanje zakona.

Zakonske odločbe o sestavi sosvetov narodnih skupnosti določajo posebno mesto organizacijam, ki imajo po svojih pravih namen, da zastopajo interese narodne skupnosti ali so reprezentativne za tisto narodno skupnost:

1. Polovico članov sosveta narodnih skupnosti mora predlagati taka organizacija.
2. Predsednik sosveta narodnih skupnosti in njegov namestnik morata biti iz kroga članov, ki jih je predlagala taka organizacija. To je zaradi tega posebno važno, ker pri enakem številu glasov v sosvetu odloča predsednik.

3. Organizacije je treba pri imenovanju vseh članov sosvetov narodnih skupnosti poslušati in se le-te lahko proti imenovanju pritožijo zaradi protipravnosti pri upravnem sodišču.

Posebno važno nalogo imajo sosveti narodnih skupnosti v zvezi s pospeševalno dejavnostjo po III. poglavju zakona o narodnih skupnostih. Ti pospeševalni ukrepi gredo sami po sebi že daleč preko tega, kar zahtevajo določbe državne pogodbe; s sodelovanjem sosvetov narodnih skupnosti smo dodatno upoštevali misel samoodločbe.

Po 1. odst. 10. člena zakona o narodnih skupnostih mora pristojni sosvet narodne skupnosti do 1. maja vsakega leta za naslednje koledarsko leto predložiti zvezni vladi načrt o zaželenih pospeševalnih ukrepih vključno s seznamom finančnih izdatkov, ki so s tem povezani. Po 2. odst. 10. člena mora pristojni sosvet narodne skupnosti do 15. marca vsakega leta z ozirom na po odst. 1. sestavljen načrt staviti predloge za uporabo pospeševalnih sredstev, ki so predvideni v zakonu o zveznem finančnem proračunu za tekoče koledarsko leto.

Tudi tukaj izraz „z ozirom“ ne pomeni pravne vezanosti, pač pa obveznost, da se stvarno razpravlja o predstavah sosveta.

Splošno moramo ugotoviti, da so sosveti ustanove, ki so bile ustvarjene izključno v interesu narodnih skupnosti. Sosveti v okviru svoje pravice, da stavijo predloge, seveda lahko tudi dajo pobudo za spremembo pravnih predpisov, ki se tičejo narodne skupnosti. Z imenovanjem zastopnikov v sosvet narodne skupnosti ni dana vezanost na vsebino zakona, katera bi šla preko splošne vezanosti na zakone, ki so bili primerno razglašeni. S „cilji tega zveznega zakona“, o katerih je govora v 2. odst. 4. člena so očitvidno mišljeni splošni cilji, ki pridejo do izraza v 1. členu zakona o narodnih skupnostih.

Zato bi Vas, spoštovani gospodje, prosil, da bi svoje dosežanje stališče k vprašanju imenovanja članov v sosvet narodne skupnosti za slovensko narodno skupnost premislili in imenovali štiri člane za ta sosvet.

Z najboljšimi pozdravi
Bruno Kreisky, I. r.

/NAŠ TEDNIK, 17.3.1977/

UVODNIK 'NAŠEGA TEDNIKA'

Končno je prispelo dolgo pričakovano Kreiskyjevo pismo koroškim Slovencem. Objavljamo ga v današnji številki NT (glej stran 5), ker želimo, da si ustvari vsak pripadnik naše narodne skupnosti k izpovedim lastno mnenje. Na pot in v pomislek vam pa hočemo dati tudi tole:

- Osrednji organizaciji sta zavzele stallšče k sosvetom že junija 1976, ko sta zelo obširno obrazložili (36 strani), da želi zvezna vlada z novim organom vsiliti koroškim Slovencem novo, vsekakor bolj pohlevno narodno vodstvo. Sosveti imajo torej namen, da delijo enotne koroške Slovence in odprejo zvezni vladi vrata za manipulacije vseh vrst.
- Manjšinski strokovnjak dr. Theodor Veiter je napisal mesec dni pozneje, točno 17. julija 1976 v tedniku „Die Furche“: „... Ob die Slowenen aber in den Volksgruppenbeiräten mitmachen sollen, ist eine andere Frage. Davon ist ihnen abzuraten. Sie würden doch nur als Kollaborateure mit dem Gegner abgestempelt sein (Muster: die Magyaronen im Burgenland zwischen den Weltkriegern, Quisling in Norwegen, Degrelle in Flandern, Mussert in den Niederlanden, Sir Oswald Mosley in Großbritannien, Raffl im Tirol Andreas Hofers) ...“
- Nadalje pa je bilo jasno izpovedano, da nasprotujejo sosveti, kakor jih predvideva zakon, prvemu odstavku člena 7, ki nam daje pravico do „lastnih organizacij“, ki jih ustanovimo sami in katera vodstva si sami izberemo.

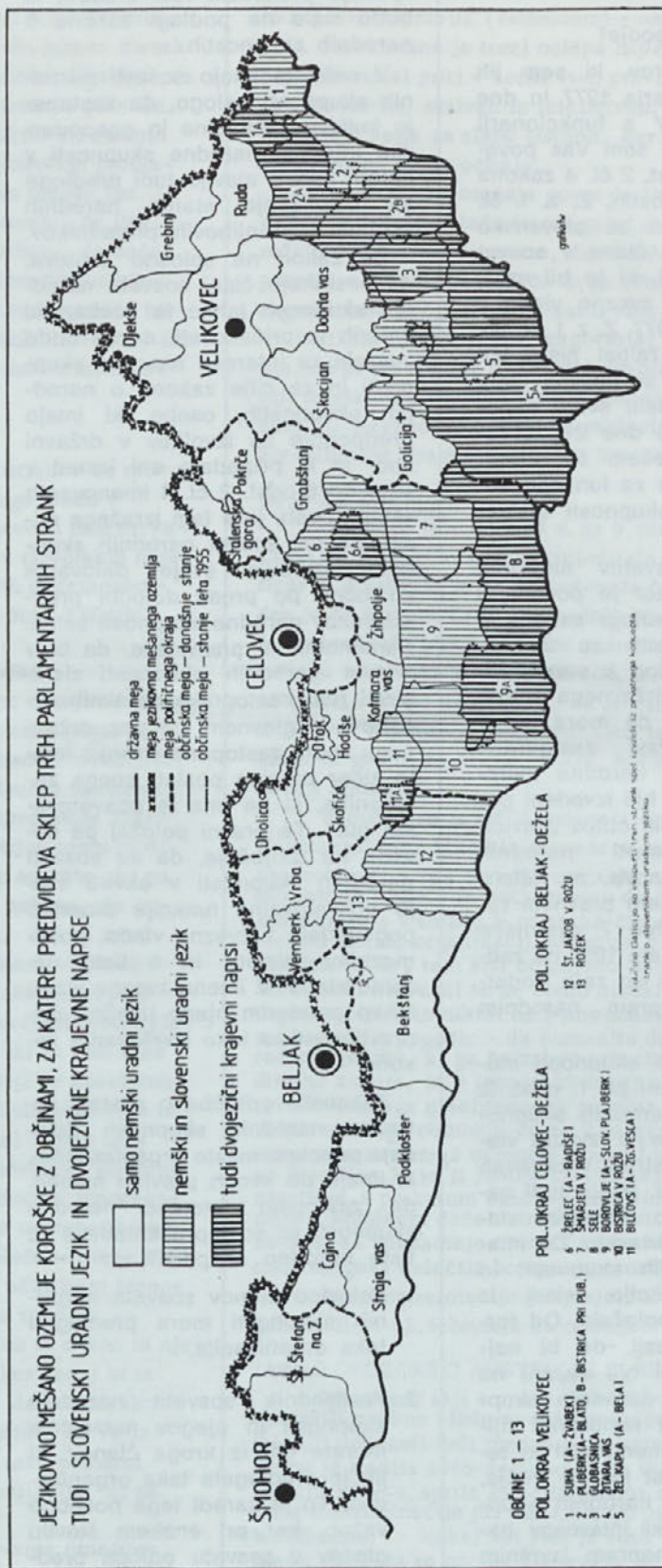
Zakon o narodnih skupnostih vsebuje glede sosvetov naslednje jasno določilo: „Za člane sosvetov je možno imenovati le osebe, ki dajo pričakovati, da se bodo zastavili za cilje tega zveznega zakona.“ Torej. Nedavni tristrankarski sporazum, po katerem naj bi dobilo dvojezične krajevne napise 8 občin v strukturi 1955 ter 14 današnjih občin slovensko kot pomožni jezik, ki zmanjšuje manjšinski naselitveni prostor za več kot pet šestin pri dvojezičnih napisih in za približno dve tretjini pri pomožnem jeziku ter sklep ekspertov treh strank, da nam odvzamejo še občino Galicija (glej poseben zemljevid, ki ga objavljamo na tej strani), jasno kažeta, da so

posledice — nenehno manjšati teritorij in naposled totalno likvidirati slovensko narodno skupnost na Koroškem — od zvezne vlade, od kanclerja Kreiskega, od vodstev

treh strank in od parlamenta, ki je zakon sklenil, hotene in da zato predstavljata cilj omenjenega zakona!

Ampak, presodite sami...

/Prednji članek je fotografski posnetek uvodnika, enako kot spodnji zemljevid, iz NAŠEGA TEDNIKA, 17.marca 1977./

Dvojezičnost so odvzeli celo Škocjano in Galiciji...

Gornji zemljevid kaže, kako po zamisli treh avstrijskih političnih strank hitro kopni slovensko narodnostno ozemlje. "Sybodnjaška stranka Avstrije" pa gre še dalje, ko je preko svojih *Kaerntner Nachrichten* predložila dvojezične napise od 784 krajev v osmih občinah samo v 91 krajih, dočim naj bi bila

slovensčina kot dodatni uradni jezik dovoljena samo v 14 občinah. Slika je porazna, če pomislimo, da je Hauerjev uradni odlok glede uradnega jezika veljal za 61 občin, medtem ko je osnutek zakona o dvojezičnih napisih iz leta 1972 predvideval te napise v preko 200 krajih v 36 občinah.

PETER URBANC:

KOROŠKI KULTURNI DNEVI

Ko sem se letos slučajno nahajal na Koroškem, sem v drugi polovici februarja obiskal tudi Koroške kulturne dneve. Napovedana predavanja, 17. in 18. februarja, so bila v glavnem politična. To me kajpak ni motilo, dasi bi bilo prav, da bi jih kot takšna tudi imenovali. V debati sem izrazil to menje, vendar ne kaže, da bi cenili to mojo pripombo.

KDO JE KDO?

Tole bi bila zunanja slika prireditve:

Kraj: Slovenska gimnazija v Celovcu.

Tehnična oprema: mikrofoni, slušalke in takojšnje prevajanje v nemščino je preskrbela ljubljanska ekipa. Tik pred predavanjem je bilo isto že razdeljeno, šapirografirano v obeh jezikih.

Navzoči so bili: dr. Zwitter, univ. prof. iz Ljubljane, prof. Grafenauer, kakih pet ali šest drugih funkcionarjev iz Slovenije, med katerimi je bilo drugega dne dopoldne opaziti celo predstavnika z Notranje uprave SRS; dalje konzul Lubej, kanonik Zechner, pesnica Hartmanova, poslanski kandidat dr. Apovnik, ravnatelj gimnazije dr. Zabltnik itd. Navzočih je bilo okoli 150 ljudi, nekaj tudi iz Slovenije. Močno je bila zastopana koroška mladina.

PRVINE FAŠIZMA

Prvo predavanje je imel prof. Metod Mikuž iz Ljubljane o temeljnih prvinah fašizma kot zgodovinskega pojava. Predavanje je bilo dobro podano, vendar se predavatelj ni dotaknil slovenske problematike.

Po predavanju je bila debata, toda zaželjeni so bili le kratki prispevki. Upal sem si pripomniti, da se iste prvine fašizma najdejo tudi v drugih diktaturah, saj je bil na primer fuhrrerski princip pri Stalinu in Mao Ce Tungu bolj razvit kot pri samem Hitlerju. Isto velja za izvrstno obveščevalno službo, za policijo, predvojaško vzgojo, kazenska taborišča, monopol nad javnim obveščanjem in slično. Dodal sem, da je na primer politično preganjanje ali onim v zaporih, pa tudi državljanom v službah, vernikom v Cerkvah, in sploh državljanu pri izražanju mišljenja, ustmeno ali pisмено ali tudi samo v privatnem dnevniku popolnoma vseeno, kako se taka diktatura imenuje: fašizem, maoizem in po tej vrsti naprej preko Sovjetske zveze pa vse do koroških meja.

V to debato istega večera prof. Mikuž ni posegel.

Drugega dne je predaval Karel Šiškovič iz Trsta o "Fašizmu v Italiji". Na moje vprašanje, kako da partizani niso leta 1943. sodili nobenega Italijana zaradi vojnega zločinstva, mož ni dal odgovora. Za italijanske vojne zločince, ki po končani vojni leta 1945. niso bili poklicani na odgovor od strani Jugoslavije, na primer Grazioli, Gambarra, Roatta, pa je odgovoril, da tega sam ne ve, da pa si razlaga, da so bile tega verjetno krive težke mednarodne prilike.

Istega dne je predaval še Karel Prušnik-Gašper o "Koroških Slovincih v oboroženem boju s fašizmom". V debati, ki pa je že postajala neprijetna, saj sem bil ideološko - čeprav samo navidezno - skoraj osamljen, sem omenil, da je taktično zgrešeno identificirati koroško rezistenco z vsemi Korošci, ker to ne odgovarja dejstvom. Partizanstvo je bilo tako na Koroškem kot v osrednji Sloveniji, odkoder je bilo lansirano v Selško dolino na Koroškem leta 1942, roka Osvobodilne fronte, ki je bila spet orodje Komunistične partije Slovenije. Kot je bilo govora pri prejšnjem nemškem predavanju dr. W. Neugebauerja o celotnem avstrijskem odporu, je tudi slovensko partizanstvo igralo v glavnem politično vlogo; toda zaradi bližine Slovenije je bilo pomešano z elementi nedonosnih vojaških akcij, ki so bile plačane s potoki krvi.

VATIKANSKI INDEKS - PA LJUBLJANSKI...

Na gornje pripombe je bilo precej reakcije, češ da so partizani osvobodili Jugoslavijo. Ob tej priliki sem opazil, da prof. Mikuž in njegovi tovariši pripisujejo partizanstvu velik vojaški pomen in so vsi slabo razpoloženi napram Sovjetom. Nikakor jim ni bilo všeč, ko sem omenil, da so Sovjeti osvobodili Jugoslavijo iz Bolgarije in Romunije preko Beograda in Vojvodine. Karel Prušnik je tožil, kako so Nemci zažigali slovenske knjige. Na to sem dejal, da je to obžalovanja vredno, vendar je treba še bolj obžalovati, da danes - potem ko je celo Vatikan odpravil svoj indeks - Jugoslavija uvaja cenzuro nad knjigami kot imamo primer s Kobalovim 'Večnim popotnikom', Beličičevo 'Nekje je luč', s tržaškim ZALIVOM --- (medklici: "Ni res, državo je treba braniti!").

Popoldne je bilo še nekaj debate, pri kateri je padla zanimiva izjava Karla Šiškoviča, češ da je Komunistična partija Slovenije izvedla uspešno revolucijo, ker se je leta 1941 nenadoma pojavila politična praznina; in prav to je bila tudi njegova teorija za nastop italijanskega fašizma leta 1922. Prof. Mikuž pa je v tej debati, če smo imeli narodno osvobodilno borbo ali revolucijo pristal na fifty:fifty — polovico NOBA in polovico revolucije.

REP MED NOGE

Za človeka, ki je vaje svobodnega razpravljanja v svobodnem svetu, so bili koroški kulturni dnevi neprijetni, vsaj takšni, kot sem jih občutil letos, Ljubljana je namreč tako infiltrirala obe slovenski organizaciji, da je kaka svobodna diskusija od strani večine Korošcev na takih predavanjih že stvar preteklosti. V politično svobodni Avstriji sicer to zveni paradokсно, vendar je tako. Slovenski Korošec bo - s častnimi izjemami - sicer volil za demokratični avstrijski socializem ali za Ljudsko stranko, toda v svojih odnosih do režima v Ljubljani bo igral tipično vlogo OR; ni treba dodati, da je nenaklonjen političnim emigrantom. Imel sem vtis prisiljenosti, bil sem izoliran, kot na primer tisti tehnični direktor v matični Sloveniji, ki ga obtožujejo, da ni na liniji. Ni bilo govora, da bi si kdo upal ploskati mojim krivoverskim izvajanjem. Samo na koncu, v temi na hodniku, ko te nihče ne vidi, ti marsikdo stisne roko...

Ubogi moji Korošci, ki se zdaj borijo na dveh frontah: proti avstrijski narodnostni diskriminaciji in proti po-

litičnemu vplivu in pritisku od strani Ljubljane. Nujno je, da se bo razvila tretja sila, frakcija iz Narodnega sveta koroških Slovencev. Toda vprašujem se, če ima slovenska Koroška še toliko ljudi s potrebno energijo in voljo... Bojim se, da bo zaradi tega premnogo rojakov raje stalo ob strani tudi v narodnostnem pogledu. In čisto nič ne dvomim, da prav na to računajo in igrajo tudi Avstrijci.

POKOPANA NEODVISNOST TISKA

Ljubljana je prodrla že tako daleč, da se oba slovenska tednika uradno prodajata v Ljubljani in ostali Sloveniji; torej koroški Slovenci nimajo več neodvisnega tiska. Ni dolgo tega, ko sem opazil članek o pokojnem pisatelju Mauserju, napisan od koroškega rojaka, v goriškem KATOLIŠKEM GLASU in ne v koroškem NAŠEM TEDNIKU. O nekdanjem, pravkar umrlem uredniku NAŠEGA TEDNIKA - KRONIKE, dr. Lambertu Muriju, sem opazil v listu samo oznanilo petih vrstic. In zdaj berem v PROSVETI, da pride na obisk v Kanado in ZDA koroški (avstrijski) ansambl "Danica", čisti dobiček prirediteljev bo pa šel v korist šolskega sklada PROSVETE...

Zastopniki Ljubljane v svojih predavanjih niti v debati niso bili strupeno strankarski; ne morem sicer govoriti o kakem dialogu, vendarle ne izključujem, da so z zanimanjem poslušali reči, ki jih verjetno v Ljubljani javno ne slišijo. Je morda to evolucija ali pa samo taktika pred konferenco v Beogradu, k' bodo analizirali helsinške košare...?

PRED ZAKLJUČKOM LISTA:

SODNIK FRANC MIKLAVČIČ, SVETOVNI JETNIK VESTI — OPROŠČEN?

Washington, D. C. - Prišlo je (verodostojno) sporočilo, da je 30. marca Vrhovno sodišče Republike Slovenije v prizivnem postopku sodnika Franca Miklavčiča razsodilo, da mu zmanjša kazen od petih let in osem mesecev strogega zavora ne eno leto in osem mesecev. Ker je Miklavčič v zaporu že skoraj eno leto, bi razsodba pomenila, da mu ostane še osem mesecev ječe.

Glede preostale kazni se slišita dve verziji. Po eni vesti je sodnik Miklavčič bil že izpuščen. Ta vest je podprta s sporočilom, da je partijski prvak Mitja Ribičič na sestanku Društva slovenskih pisateljev izjavil, da nihče ne more biti kaznovan zaradi svojega dnevnika. (Isto poročilo pa ne navaja, da bi Ribičič bil tudi rekel, da nihče ne bi smel biti kaznovan, če kopira Ribičičev govor o "klerikalizmu". Miklavčič je namreč bil obsojen tudi zato, ker da je skopiranjem Ribičičevega govora razširjal "državno tajnost").

Druga verzija glede sodnijsko neodpisanih osmih mesecev Miklavčičeve kazni pa ugiba, da mu bo preostala kazen odpuščena v okviru širše amnestije političnih zapornikov, ki da jo režim pripravlja, da se izkoplje iz obtožb in morebitnih očitkov v zvezi z junijsko mednarodno konferenco v Beogradu o (ne)izpolnjevanju obveznosti iz "tretje košare" (pravice človeka) helsinškega

sporazuma iz leta 1975. Nekaj takega je napovedal Bakarič, a iz Titove intervencije glede potnih listov amnestija ni tako gotova.

MIKLAVČIČ NI BIL OSAMLJEN

Nenadni nov razvoj v primeru sodnika Franca Miklavčiča je za Slovence prilika za izraz zadovoljstva in zadoščenja. V svoji krivični stiski Franc Miklavčič ni ostal osamljen. Nasprotno, postal je svetovno znan, priznan in branjen. Na osnovi dokumentov njegovega procesa je Mednarodna liga za pravice človeka v New Yorku že v začetku januarja povzela pravniško akcijo za uspeh Miklavčičevega priziva na Vrhovno sodišče Slovenije. Februarja je Amnesty International v Londonu Miklavčiča adoptirala kot "jetnika prepričanja" in ga po vsem svetu razglasila kot "jetnika meseca". V Washingtonu pa je bivši državni guverner in zvezni senator Frank J. Lausche, neutrudljivi ameriški starosta - državnik, zaprosil ameriški Kongres in vlado za intervencijo v prid sodnika Miklavčiča.

VLOGA SVETOVNEGA TISKA

Posebno omembo zaslužita THE NEW YORK TIMES in njegov dopisnik v Jugoslaviji, Malcolm W. Browne, ki je prvi opozoril Ameriko in širši svet na Miklavčičev primer (pa tudi na primer časnikarja Viktorja Blažiča, ki je bil obsojen na dve leti ječe za svoj članek v ZALIVU) v članku "Jugoslavijski udari po Slovincih, ki zahtevajo več politične svobode" (NEW YORK TIMES, 29. sept. 1976), in nato obširno poročal o Miklavčičevem procesu in obsodbi ("Sodnik v Jugoslaviji, prvoborelec za državljanske pravice, obsojen na šest let", THE NEW YORK TIMES, 16. oktobra 1976). Tako je Miklavčičev primer prodril v svetovno javnost v prepričljivi podrobnosti, kar je omogočilo in olajšalo sledeče intervencije za Miklavčičevo oprostitve.

Ker se nanaša na Slovenijo, ki že po naravi velikih dogodkov ni predmet pogoste svetovne pozornosti, je Miklavčičev primer še posebej potrdil izredno pomembnost svobodnega in široko informiranega svetovnega tiska. Ko bi THE NEW YORK TIMES ne imel svojega lastnega dopisnika v Jugoslaviji ali če bi Malcolm Browne samo sedel v Beogradu, bi svet o Miklavčiču ne bil zvedel tako hitro in toliko kot je. Aktivno zanimanje N. Y. TIMES-ovih dopisnikov v Jugoslaviji za dogajanja v Sloveniji traja že dobrih deset let. To je rodilo vrsto zelo informativnih člankov o Sloveniji pa tudi o slovenskih narodnih manjšinah; spor o odrekanih pravicah koroških Slovencev v zvezi z avstrijsko državno pogodbo pa je bil lansko leto opisan v THE NEW YORK TIMESU v štirih obsežnih člankih.

SIMBOL IN BESEDNIK SLOVENSkih PRAVIC

Z zmago njegove pravice do svobodnega mišljenja in izražanja je sodnik Miklavčič postal simbol slovenske svobode, poguma, vztrajnosti in narodno-politične resnosti. Misli, za katere je Miklavčič bil obsojen so jasne, odgovorne, nasilne - zrcalo zrelega naroda, ki ima sedaj v Francu Miklavčiču svojega svetovno priznanega besednika. Sodnik Miklavčič je zaslužil oporo svobodoljubnega sveta in ponos vseh Slovencev - doma, in v zamejstvu in zdomstvu.

bila velika zmaga dr. Barage. Led je bi prebit in slovenski dijaki so se vpisali v slovenske srednje šole v veliko večjem številu, kot je pričakovala ZVU in kot so napovedovali Italijani. Korist pa so imeli predvsem primorski Slovenci sami. Radi tako številšnega vpisa je ZVU ustanovila v Trstu nižjo in višjo realno gimnazijo ter trgovsko akademijo, v Gorici pa nižjo in višjo klasično gimnazijo in nekoliko pozneje še slovesno učiteljsišče. Pozneje so bile organizirane strokovne in vse ljudske šole ter otroški vrtci. Obstoj osnovnih šol ni bil več odvisen od vpisovanja. Dr. Baraga je dosegel, da je bila slovenska osnovna šola organizirana v vsaki vasi, kjer je bilo dovolj otrok. Osnovne šole so pričele delovati ne le v Gorici temveč tudi v tržaških predmestjih ter v središču samega Trsta v ulici Sv. Frančiška. Temu moramo pridati, da sta dr. Baraga in poročnik Simoni organizirala tudi hrvatske osnovne šole in učiteljski tečaj v puljskem okrožju.

S tem pa so se skrbi in delo dr. Barage šele začele. Imel je najlepšo priliko, da je uporabil vso svojo veliko organizacijsko sposobnost. Treba je bilo najti dovolj profesorjev in učiteljev. Mnogo domačinov se še vedno ni upalo blizu, drugi pa niso imeli slovenskih šol in zanje je bilo treba organizirati posebne slovenske jezikovne tečaje. Pri vsem tem delu so dr. Baragu pomagali tudi begunski profesorji in učitelji, ki so zamašili marsikatero vrzel. Med begunci je zopet bilo mnogo razumnikov, ki so bili pripravljeni pomagati, pa jim je manjkala strokovna izobrazba. Tudi zanje je bilo treba organizirati posebne strokovne tečaje. Vendar se z osebjem težave niso končale. Ni bilo niti šolskih knjig niti drugih učnih pripomočkov. Treba je bilo poiskati kompetentnih oseb, da so spisale šolske knjige od prvega razreda osnovne šole do zadnjega razreda gimnazije. Treba je bilo izposlovati denarna sredstva od ZVU za tisk, za nabavo instrumentov ter druge opreme za fizične, kemične in prirodopisne laboratorije, kakor tudi za zemljepisne in zgodovinske potrebščine, za šolske knjižnice ter za zadostitev še mnogo drugih večjih in manjših potreb. Skratka, treba je bilo pričeti iz nič. Končno je bilo treba dobiti prostore za srednje, strokovne in ljudske šole. Mnogo truda je bilo treba, da je ZVU nakazala vsa potrebna poslopja, posebno za slovenske strokovne in srednje šole v Trstu in Gorici. Pomisliti moramo, da to ni bilo lahko, ker je bilo mnogo poslopij med vojno poškodovanih, gradiva pa je primanjkovalo posebno prva leta po vojni.

.... TODA GONJA SE NADALJUJE

S tem, da so komunisti dovolili vpisovanje, pa njihova propaganda proti slovenskim šolam ni prenehala. Na pritisk slovenskih nacionalistov so sicer bili slovenski komunisti prisiljeni napraviti "korak nazaj," vendar, kot je dr. Baraga sam zapisal, s tem še niso privolili, da bodo učenci te šole tudi lahko obiskovali. Gonja proti šolam se je nadaljevala tako ustno, od osebe do osebe, po SIAU-UAIS organizacijah, kakor tudi v PRIMORSKEM DNEVNIKU. Zadnji se je posebno zaganjal proti begunskim učiteljem in profesorjem. Zaradi te gonje se mnogi primorski učitelji niso upali pridružiti slovenskim šolam v coni A in so rajši poučevali v jugoslovanski coni B, vendar pa

gonja proti slovenskim šolam ni imela takšnega uspeha kot so komunisti pričakovali. Staši so bili naveličani ilegalnega pravnega položaja, ki so ga imele slovenske šole med in po vojni, in so radi pošiljali svoje otroke v legalno ZVU šolo. Hoteli so, da dobijo njihovi otroci pravno veljavna spričevala, s katerimi se bodo lahko vpisali na višje šole ali pa zaprosili za usrezne javne in privatne službe. Pozneje se je komunistična gonja usmerila bolj na posamezne učitelje, katerim so grozili ustno in po časopisju. V mnogih primerih ni ostalo le pri grožnjah. Prišlo je do dejanskih napadov, pa tudi do ugrabitev in ubojev. Proti dr. Baragi se je gonja nadaljevala ves čas, to je dve leti in pol, dokler je bil v Trstu. Še več, dne 7. februarja 1946, je bil v odsotnosti obsojen v Jugoslaviji na smrt. Zato je lahko razumeti zakaj se je dr. Baraga odločil, da bo emigriral, kakor hitro se je ponudila prilika. Tako je prve mesece 1948, leta zapustil Trst in se naselil v Argentini, kjer je ostal do svoje smrti.

S hvaležnostjo se spominjamo prav vsega, kar je dr. Baraga storil za slovensko stvar v coni A. Izmed vsega njegovega dela pa je gotovo najvažnejša ustanovitev slovenskih srednjih šol. Po njegovi zaslugi smo Slovenci dobili prvič v zgodovini državne in srednje šole v Trstu in Gorici. Še več, lahko rečemo, da Slovenci v Trstu in Gorici danes skoraj gotovo ne bi imeli slovenskih srednjih šol, če jih ne bi dosegli takrat. Italijani so bili pripravljeni ustanoviti slovenske ljudske šole v slovenskih vaseh in občinah, mogoče še v tržaških predmestjih, nikakor pa niso bili pripravljeni priznati slovenskih srednjih šol. Slovenske srednje šole so bile za Italijane prav tako anatema, kaor je bila, in je še danes, uporaba slovesnega jezika v javnih uradih. Obžalovati moramo le to, da ni bilo še več Barag, ki bi uvedli slovenski jezik tudi v mestno-občinske, pokrajinske, deželne in državne urade, seveda tudi na sodišča. Zavedati se moramo, da imajo Slovenci v Italiji le tiste institucije in pravice, ki so si jih pridobili prva leta pod ZVU. Italija je pozneje te institucije in pravice priznala, le malo pa je temu pridala. Največji kras vseh teh institucij pa je slovensko šolstvo, kateremu je dr. Baraga položil soliden temelj.

IZREDNA OSEBNOST

Da je dr. Baraga lahko vse to dosegel, je moral imeti veliko poguma, velike organizatorske sposobnosti, veliko vztrajnosti, veliko narodne zavesti ter fin diplomatski čut. Vse te njegove osebne lastnosti pa so prišle najlepše do izraza, ko se je odločil, za pogovor z dr. Tončičem. Pokazal je močno narodna zavest. Radi nje je prezrl osebno nevarnost in ideološke predsodke, in spravil v nevarnost celo svoje sodelovanje z ZVU, saj ni nihče vedel za njegov sestanek, niti poročnik Simoni. Izkazal pa je tudi fin diplomatski čut: Izbral je pravi trenutek, pravo osebo, pravi način, in pravo dokumentacijo ter rešil slovenske srednje šole, ko je njihova ustanovitev visela na tanki nitki. Zato pa tudi mislim, da je za vso Baragovo zgodovino slovenskega šolstva ta sestanek silno važen, če ne najvažnejši. Vsa bogata Baragova dediščina izhaja iz nje, še več, kot blisk presvetli vso Baragovo osebnost in vse njegove pozitivne lastnosti.

EVROKOMUNIZEM

Že lani januarja sem v KLICU TRIGLAVA obravnaval vprašanje takozvanega "Belega komunizma"; tistemu članku sem pozneje dodal še dopolnilo. Sredi leta 1976 se je ta 'beli komunizem' pojavil tudi na konferenci evropskih komunističnih partij v vzhodnem Berlinu, kjer sta bila navzoča tudi Brežnjev in Tito. Na tej konferenci ni prišlo do izjave podvrženosti evropskih komunističnih strank Moskvi, kot to zahtevata komunistični protokol in Moskvino nezmotljivo interpretiranje "proletarskega internacionalizma". V tem "proletarskem internacionalizmu" je vsebovana tudi Brežnjeva doktrina o omejeni suverenosti, ki nalaga Sovjetski zvezi dolžnost, nastopiti z oboroženo silo tam, kjer bi "zapadni imperalizem" ogražal socializem. Če je socializem zares v taki nevarnosti, pa odloča samo Sovjetska zveza.

Zadržanje evropskih komunističnih partij na XXV. kongresu sovjetske komunistične stranke sem obravnaval v dopolnilnem članku. V Moskvi so evropske komunistične partije vztrajale pri svojih namerah samostojne poti v komunizem, kakor si ga one predstavljajo v interesu svojih narodov in držav.

Zadržanje moskovskih gospodarjev je bilo videti na prvi hip tako, kot da je samo po sebi razumljivo, da imajo komunistične stranke v Evropi vsaka svoje brige in težave, ki jim narekujejo posebno pot, četudi samo malo različno od one, ki jo predpisuje Moskva. Toda vse to je bilo le navidezno. Na zunaj ne smeš nikdar dati videti, da ti ni kaj pogodu; lepo počasi in postopoma moraš kazati svoje nezadovoljstvo ter tako tudi pričeti pripravljati protiukrepe za paraliziranje neprijetnega razvoja položaja.

V ta namen je bila meseca decembra lani sklicana v Sofiji konferenca visokih ideoloških funkcionarjev vladajočih komunističnih strank v Evropi (brez Jugoslavije), da bi napravili nekaj reda v komunistični ideologiji, kjer je zadnje čase prišlo do mnogih odklonov. Moskva je poslala v ogenj bolgarskega komunističnega vodjo Živkova, ki je v nekem članku ostro napadel takozvani "evrokomunizem". Italijansko komunistično glasilo L'UNITA je odgovorilo Živkovu, da izraza 'evrokomunizem' niso iznašle zapadnoevropske komunistične stranke, četudi je moč reči, da izraz kolikor toliko pravilno označuje cilje zapadnoevropskih komunističnih partij in političen položaj. Članek Živkova se čita tako, kot da je to "poslednji opomin" osebam kot so Berlinguer, Marchais in Carillo, ki da hočejo razbiti skupno moskovsko bazo. Živkovu je sekundiral bolgarski šef-ideolog Lilov, češ da mora ostati v veljavi tisti "pravi socializem", kakor ga je prikazal sovjetski dogmatik Ponomarjev že v času vzhodno-berlinske konference: pravi socializem se točno drži modela, kakor ga priporoča in zahteva Moskva.

Debata, ki se je vnela na obeh straneh, daje slutiti,

da so v Moskvi na delu dogmatične sile, ko hočejo spuntati Moskvi zveste elemente v zapadno evropskih komunističnih strankah. V primeru, da ne bi mogle spremeniti kurza v lastnih strankah, bi delale na cepitvi partij. Zmešnjavo je povečala še izjava madžarskega tajnika partije Győrija, češ da je že prav, da govorimo o "proletarskem internacionalizmu", toda da gre tudi za "nacionalne interese", ki jih je treba tudi upoštevati. Poudaril je tudi potrebo po "socialistični demokraciji", v kateri je treba upoštevati različna mnenja in interese. Ta madžarska interpretacija je že popolnoma v skladu z naziranjem zahodnoevropskih komunističnih strank.

BREŽNJEV NA BALKAN

Preden pride na zapadu do Moskvi neprijetnega nereda zapadno-evropskih komunističnih strank, se je zdelo Brežnjevu potrebno, urediti najprej nejasne razmere tudi na Balkanu. V Beogradu in v Bukarešti je že nastopil strožje kot pa v vzhodnem Berlinu. Jugoslavija in Romunija nista v 'zapadni Evropi', zato tudi prihajajo zanju v poštev drugačni argumenti. Brežnjev je ponovil Titu že tolikokrat postavljeno zahtevo po uporabi kotorske luke za Sovjetsko zvezo. Dalje je zahteval jugoslovanski pristanek za stalen prelet sovjetskih civilnih in vojaških letal preko Jugoslavije. Višji jugoslovanski oficir naj bi postal stalen član v vojnem svetu Varšavskega pakta, kar pomeni toliko kot pristopiti k paktu. Sovjetsko-jugoslovanska in jugoslovansko-sovjetska družstva prijateljstva naj bi se ožje povezala. Odpraviti je treba jugoslovansko iznajdbo "samoupravljanja" in Jugoslavijo ožje povezati z vzhodnim skupnim trgov Comonom. In še več podobnega. Tito sam je govoril o hudem pritisku od strani Sovjetske zveze in tajno je ostalo, če je Brežnjev kaj dosegel in v čem.

V Bukarešti je potem Brežnjev še močneje poudarjal načelo "proletarskega internacionalizma" ter marksizma in leninizma, ki da morata veljati za vse socialistične države brez izjeme. Pritisk na Ceauscesca je bil tako hud, da se je ta vdal in potrdil moskovsko nadvlado.

Jugoslavija je delala Sovjetski zvezi velike usluge že doslej. Kadarkoli so Sovjeti hoteli preleteti s svojimi vojaškimi letali Jugoslavijo ali uporabiti jugoslovanska letališča, jim je bilo to dovoljeno. Jugoslovanske ladje prevažajo sovjetsko orožje različnim gverilcem po svetu, tako da nihče ne more obtožiti Sovjetske zveze. V Boki Kotorški sta nastanjena dve ladji sovjetske mornarice; da ne bi bilo videti, da sta tam za stalno, se ladji v gotovih presledkih odpeljeta in potem spet vmeta. Albanija je zaradi tega zagnala velik krik in zatrjuje, da imajo Sovjeti v Boki Kotorški že stalno oporišče. V Jugoslaviji so zelo pesimistični, kako bodo v bodoče uredili politične in ideološke spore s Sovjetsko zvezo.

FRANCOZI VODIJO

Če je bila med zapadnoevropskimi komunističnimi strankami poprej najbolj iniciativna Komunistična partija Italije, vsaj glede spora z Moskvo, je pobudo zadnje čase podvzela francoska komunistična stranka, Georges Marchais, njen tajnik, je postal posebno napadalen, tako

da prevladuje mnenje, da je samo vprašanje časa, ko bo prišlo do preloma z Moskvo. Polemika med Parizom in Moskvo je dosegla svoj višek: oba sovjetska dnevnik, PRAVDA in IZVESTJA, posvečata francoskim dogodkom mnogo več pozornosti kot drugim. Oba časopisa ne imenujeta francoskega tajnika za "tovariša", marveč ga kličejo samo še kot Marchais. Tudi agencija TASS obtožuje Francoze, da sodelujejo pri vsaki umazani iniciativi, kadar gre za blatenje Sovjetske zveze, pa naj je šlo za manifestacijo, ko so bili izpuščeni iz ječe trije sovjetski disidenti ali ko je bil izgnan iz vzhodne Nemčije pesnik Biermann ali pa ko je izšla taka protisovjetska knjiga kot je bil primer s Smithovimi 'Rūši'. Smith je namreč bil bivši moskovski dopisnik NEW YORK TIMES, ki je v knjigi opisal žalostno življenje v Sovjetski zvezi. Moskovska dnevnikarica sta se pritožila tudi nad predvajanjem filma "Priznanje", ki je opisal stalinistične procese v Pragi, pri katerih je bil soobtožen tudi avtor filma Artur London, bivši namestnik češkoslovaškega zunanjega ministra; tedaj so bili likvidirani po naročilu iz Moskve tudi mnogi visoki češkoslovaški komunistični funkcionarji. Pri vseh navedenih in podobnih manifestacijah in demonstracijah prihajajo govori in širjenja letakov, v katerih obtožujejo Sovjetsko zvezo. Francoski komunisti so priredili poleg tega še manifestacijo te vrste, da je nastopil bivši stalinist Jean Kanapa, ki je danes odgovorni faktor pri francoski komunistični stranki za odnose z drugimi komunističnimi partijami; on je javno priznal, da je mnokaj pisal, kar je bilo izmišljeno, ker so bili dolga leta "militantni komunisti prisiljeni, odobravati vse akcije Sovjetske zveze, četudi so bile še tako umazane". Francoska komunistična partija je tudi ogorčeno obsodila kravjo kupčijo Sovjetske zveze, ko je v sporazumu s čilskim diktatorjem Pinochetom zamenjala čilskega komunisto Corvalana s sovjetskim disidentom Bukovskim. Tedaj so francoski komunisti stavili v isto vrsto Sovjetsko zvezo s fašističnimi diktaturami v južni Ameriki. Marchais je tudi izjavil, da nič več ne obstaja komunistična internacionala, pa zato tudi ni šel na XXV. kongres sovjetske partije, češ da ne bi bilo resno iti v Moskvo in tam igrati vlogo manjvredne manjše partije.

V italijanski partiji zadnje čase ni opaziti tako bojevitih izjav kot pri Francozih. Zato pa je tam več notranjih napetih razpravljanj, kako nadaljevati sedanjo politiko podpiranja demokratske stranke. Italijanski komunisti imajo mnogo več notranjih partijskih problemov kot jih imajo Francozi. Italijanska partija je namreč močno gospodarsko povezana s Sovjeti; gre za uvozno-izvozna podjetja v Sovjetsko zvezo, ki inkasirajo provizijo od italijanskih industrijskih tvrdk. S tem so Sovjeti prenesli del finansiranja italijanske komunistične partije na italijansko industrijo, kar praktično pomeni, da imajo mnogo več možnosti vplivanja, vmešavanja in pritiska na italijanske komuniste kot pa na francoske.

ITALIJANI V KREMLJIH MOSKVE

V Italiji obstaja turistično podjetje "Italturist", ki

je v rokah komunistične stranke. To podjetje pošlje letno 65.000 turistov v Sovjetsko zvezo in uživa neverjetne ugodnosti od strani Sovjetske zveze. Cene so tako nizke, da ne more konkurirati prav nobeno drugo podjetje v zapadni Evropi, ne glede na to, da so ta potovanja velikega propagandnega pomena. Toda kljub temu je podjetje pasivno; lani je imelo preko sto milijonov lir izgube. Zato je sklenila italijanska partija, likvidirati podjetje oziroma ga združiti z nekim drugim podjetjem. Sovjeti so proti temu ogorčeno protestirali in zagrozili s hudimi posledicami, v prvi vrsti, da novo podjetje ne bo dobilo nobenih ugodnosti; to pa največ zaradi tega, ker pri novem podjetju ne bi več imela glavno besedo komunist Stante (?) in Košuta (?), ki ju smatra Moskva za svoja agenta. Iz Moskve je prišel sam minister za turizem Sergej Nikitin in zahteval, da morata Stante in Košuta ostati na svojih mestih. Tako je preko noči dobilo to gospodarsko vprašanje ideološko-politično oznako. Moskva zahteva, da morajo biti podjetja, kjer imajo besedo Sovjeti, dirigirana od Sovjetom zvestih in poslušnih privržencev. Tako izkoriščajo Sovjeti v svojo korist helsinške sporazume. Kakšno zahodno podjetje si kaj takega ne bi moglo privoščiti v Moskvi... Tako si Moskva pripravlja svoje kadre v italijanski komunistični partiji.

V Italiji so se pojavili tudi prvi znaki nezadovoljstva v osnovnih organizacijah levičarskih študentov, ki ne odobravajo taktike komunistične stranke. Študenti so na rimski univerzi, ki ima kakšnih 150.000 slušateljev, priredili velike demonstracije; z več sto delavci (?) jih je prišel mirit sam voditelj italijanskih komunističnih sindikatov. Prišlo je do velikih krvavih spopadov in do uničevanja vsega, kar je prišlo študentom pod roko. Red je morala napraviti policija, ki je množično vdrla na univerzitetno ozemlje. Več sto je bilo ranjenih. V strankinih kadrih vlada tudi veliko nezadovoljstvo, ker nihče ne more razložiti ali povedati, kam bo pripeljal Berlinguerjev kurz "zgodovinskega kompromisa" s krščansko demokracijo. Zato je Berlinguer tudi že postal bolj previden in noče pretrgati vseh vezi z Moskvo. Njegov alter ego Amendola, ki je svoje dni tako rohnal proti stalinizmu, pa že izjavlja, naj nihče ne misli, da se bodo italijanski komunisti podali na pot nemških socialistov, ki so se odpovedali marksizmu.

BESEDE IN DEJANJA

Medtem sta v Moskvi izšli dve važni publikaciji: "Zgodovina komunistične partije Sovjetske zveze" in pa "Znanstveni komunizem". Avtorji in sodelavci so pri obeh knjigah najvidnejši sovjetski dogmatiki, na čelu jim Boris Ponomarev, tajnik centralnega komiteta. V obeh knjigah je "proletarski internacionalizem" tako definiran, da mora vsaka komunistična stranka priznati vodilno vlogo sovjetske partije in skupaj z drugimi partijami delati za edino pravi socializem, ki prihaja iz Moskve in ki da bo zajel ves svet.

Takšno je danes stanje po enem letu, odkar se je pojavil evrokomunizem s tendenco, osamosvojiti se od Moskve. Ves ta čas je padlo mnogo bojevitih izjav, vendar pa vse te izjave ne morejo prepričati nobenega za-

padnjaka, da se pripravljaja kaj temeljitega in resnega. Več kot petdeset let so bili vsi ti sedaj imenovani evropski komunisti zvesti pristaši maksizma in leninizma. Do danes nihče ni jasno in glasno izjavil, da bi zavrgel ta dva -izma. In ne gre pozabiti, da je sam Lenin vroče priporočal vsem komunistom, naj se vedno in povsod, kjer narekuje položaj, poslužujejo dobro premišljene taktike, kar brez dvoma tudi delajo.

Treba se je torej vprašati, če je evrokomunizem realnost ali iluzija. Verjetno je oboje. Realnost je v toliko, kolikor imajo nekatere komunistične stranke na zapadu izgleda, doseči svoje cilje na miren način, pa zato temu primerno tudi določijo odgovarjajočo taktiko. Iluzija pa je domneva, da ti cilji niso komunistični ampak socialdemokratski ali podobno, in da bo zato prišlo do novega razkola v svetovnem komunizmu.

Meseca junija letos bodo imeli evropski komunisti, to je Francozi, Italijani in Španci, svojo konferenco v Parizu. Na njej se bo moralo odločiti, ali imamo opravka z iluzijo ali ne. Najmanj, kar se bi moralo zgoditi, bi bilo, da bi se evropski komunisti odcepili od Moskve. A celo to ne bi bilo dovolj. Saj so se kitajski komunisti tudi razšli s sovjetskimi, pa so kljub temu ostali komunisti, ki dan in noč poudarjajo svoj marksizem-leninizem, svojo diktaturo proletariata in vse to tudi v praksi dokazujejo nič manj okrutno kot v Moskvi.

Zato je treba ves ta razvoj opazovati s previdno skepsjo, ker bi končno po tolikih lepih besedah zares radi videli tudi dejanja. "Po dejanjih jih boste sodili", je bilo rečeno. In dokler takih prepričevalnih dejanj ni, ostane v veljavi stari rek: "Sodrga se pretepa, sodrga se objema", ali kot pravijo Angleži: "The crowd are foes one minute and friends the next".

SLOVENSKI SODNIK - SVETOVNI JETNIK VESTI

Svetovno znana neustrašena organizacija za pomoč jetnikom prepričanja - AMNESTY INTERNATIONAL - je v svojem Vestniku za mesec februar proglasila slovenskega sodnika Franca Miklavčiča iz Ljubljane za od nje adoptiranega "jetnika meseca". Besedilo, ki je bilo objavljeno v več jezikih in razposlano uglednim članom te svetovne organizacije, se glasi:

JETNIK MESECA

"FRANC MIKLAVČIČ, JUGOSLAVIJA

Franco Miklavčič, 56-letni sodnik okrožnega sodišča v Ljubljani, je bil aretiran na njegovem sodišču dne 17. maja 1976. Sodna razprava proti njemu se je vršila v dneh 12. do 15. oktobra v mestu Kranju v severni Sloveniji. (Miklavčič) je užival ugled kot pravičen sodnik, ki so mu bile človeške pravice posebno pri srcu. Spoznan je bil za krivega v smislu člena 101, odstavek 1, jugoslovanskega kazenskega zakonika (spravljanje v nevarnost ozemeljske celovitosti in neodvisnosti države), člena 118, odstavek 2 (sovražna propaganda) in člena

320, odstavek 2 (razkrivanje državnih tajnosti).

"Miklavčič je bil obsojen na 5 let in 8 mesecev strogega zaporu.

"Primer g. Miklavčiča je ozko povezan s primerom dobro znanega katoliškega pesnika Edvarda Kocbeka. V intervjuju, objavljenem leta 1975 v slovenski reviji ZALIV, ki izhaja v Trstu (Italija), je g. Kocbek pripisal partizanom pokol več tisoč slovenskih protikomunistov. Po tem intervjuju je uradni jugoslovanski tisk začel gonjo proti 70-letnemu g. Kocbeku, češ da je izkrivil slovensko zgodovino.

"Nemški nobelovec Heinrich Boell je vodil mednarodne javne apele za g. Kocbeka.

"V poznejši številki ZALIVA je Franc Miklavčič, ki je Kocbekov osebni prijatelj in je bil v času vojne nekomunistični član Osvobodilne fronte, branil Kocbekovo trditev. (Miklavčič) je poudaril, da je Kocbekov opis pokola Slovencev ob koncu vojne leta 1945 bil osnovan na resničnih zgodovinskih virih.

"Del obsodbe za Miklavčiča je temeljil na njegovem zasebnem dnevniku, zapisanem med leti 1939 in 1976, ki da je zagovarjal zedinjenje vseh Slovencev v demokraciji zahodnega tipa. Toda sodišču ni uspelo dokazati, da je Miklavčič bil pisal svoj dnevnik v kakšne druge namene razen zasebnih."

DEJSTVA V MIKLAVČIČEVEM PRIMERU

S sodnikom Miklavčičem je sedaj tudi Slovenija zastopana v prestižni družbi svetovno priznanih posebnih žrtev teptanja osnovnih človeških pravic.

V članku "Politična laž ali zgodovinska resnica" (ZALIV št. 52-53, decembra 1975) je Miklavčič z mirno utemeljenostjo odgovoril režimskim zanikovalcem Kocbekovih pričevanj o nasilni zlorabi vojne OF in povojne oblasti za izključne politične interese partijskega vodstva ter o pokolu vrnjenih domobrancev. Zato se je partijsko vodstvo Miklavčiču maščevalo z zlorabo sodne oblasti proti njemu. Miklavčiča so aretirali in preiskovalno zaprli zaradi njegovega članka v ZALIVU, obsodili so ga pa poleg tega še za njegove misli, izražene v njegovem zasebnem dnevniku, ki ga je tajna policija zasegla, ko je Miklavčič bil v preiskovalnem zaporu. V času po centralističnem puču v Karadjordjevem decembra 1971 je Miklavčič v svojem dnevniku razmišljal o nevarnostih za bodočnost Slovenije v zvezi s posledicami puča, posebno v primeru, če bi prišlo do srbsko-hrvaškega obračunavanja, ter je ugibal o tem, kako v takih okoliščinah ohraniti in utrditi slovensko državo.

PRIČEVALCA DANAŠNJE SLOVENIJE

Z obsodbo sodnika Miklavčiča se je današnji režim v Jugoslaviji iz politične maščevalnosti grobo pregrešil proti najosnovnejši človeški pravici do lastnega mišljenja in svobodnega izražanja. Na tem primeru je sedanji partijski režim demonstrativno potrdil vsemu svetu svoj dobesedno totalitarni (vse-obvladovalni) značaj, obenem

(Konec na 22.str. 2.stolpec)

JOSIP BROZ TITO NAD ZAGREBOM IN LETALSKA NESREČA LANSKEGA DESE- TEGA SEPTEMBRA

ALI VODIJO VSE POTI V ZAGREB- ŠKI KONTROLNI CENTER ALI PA CENTER JUGOSLOVANSKEGA ENO- PARTIJSKEGA SISTEMA ?

Osem uslužbencev zagrebške kontrole letenja se zagovarja pred sodiščem zaradi odgovornosti za lansko septembrsko nesrečo blizu Zagreba, v kateri je bilo ubitih 176 ljudi. Nad Vrbovcem, 30 km severovzhodno od Zagreba, sta na višini 10.000 metrov trčili potniški letali "trident" družbe British Airways in DC-9 ljubljanske Inex Adrie. Britansko letalo je bilo na rednem poletu iz Londona v Istanbul, jugoslovansko letalo na charter poletu iz Splita v Koln pa je bilo polno nemških turistov, ki so se vračali s počitnic v Dalmaciji. Od 162 potnikov in 14 članov posadke obeh letal nihče ni preživel nesreče. Bilo je doslej najhujše trčenje v zraku.

Prav tistega dopoldneva je Tito spremljal romunskega predsednika Ceausesca na poletu z Brnika v Beograd in je torej moral preleteti Zagreb. Nekateri emigrantski časopisi so pograbil to dejstvo in za nesrečo krivili prelet Titovega letala. Londonska NOVA HRVATSKA je 19. septembra objavila izdelano verzijo, po kateri naj bi zagrebška kontrola letenja nenadoma opazila Titovo letalo in zato ukazala jugoslovanskemu letalu, naj se nemudoma dvigne v višji zračni hodnik. V naglici naj bi prezrli, da se v tem hodniku bliža britansko letalo. V resnici je popolnoma neverjetno, da bi Titovo letalo s tako pomembnimi potniki letelo na slepo po višavah z gostim prometom. Zaradi varnosti mu gotovo že daleč vnaprej izpraznijo pot. Res je tudi, da sta Tito in Ceausescu ob 10h že pristala v Beogradu, a potniški letali sta trčili na d Zagrebom dobro uro pozneje. Mogoče je le, da je prelet Titovega letala spraval kontrolo iz tira; a kot se je pokazalo, je bila nemarnost v zagrebški kontroli letenja tako velika, da ni potrebovala zunanjega povoda.

Preiskava je potrdila začetna predvidevanja, da je doslej najhujše trčenje v zraku povzročila nemarnost na tleh. Nesrečo je preiskovala jugoslovanska komisija, v kateri so sodelovali tudi britanski in nemški predstavniki, ker sta bili zaradi britanskega letala in nemških potnikov ti dve deželi neposredno prizadeti. Na podlagi magnetofonskih posnetkov pogovorov med letali in kontrolo, v samih letalih in v kontroli letenja v Zagrebu je komisija natančno ugotovila, kaj se je zgodilo. Kljub temu po zaključku preiskave dolgo ni izdala poročila. Angleški časopisi so vrtali na svoje. Londonski SUNDAY TIMES je 28. novembra objavil poročilo na podlagi uradnih jugoslovanskih dokumentov, ki so brez trohice dvoma zvrnili krivdo na nemarnost v zagrebški kontroli letenja.

Splet dogodkov, ki so vodili v katastrofo, se je

pričel malo po 11h dopoldne. Britanski "trident", let št. 476, se je ob 11.04:12 javil zagrebški kontroli letenja in naznanil, da bo ob 11.14h preletel zagrebško navigacijsko napravo. Ta naprava je VOR, kar pomeni "very-high frequency omnirange"; se pravi, radijski oddajnik na ultrakratkih valovih, ki neprestano oddaja v morsovi abecedi začetne črke svojega imena, podobno kot morski svetilniki bliskajo s lučjo. Sprejemnik v letalu ob vsakem vremenu nakaže posadki smer in ji pove, kdaj je natančno nad napravo. Potniška letala na svojih poletih slede znake teh navigacijskih naprav in se tako tudi v najslabši vidljivosti drže začrtane poti. Skozi okna pilotske kabine gledajo piloti le pri odletih in pri pristajanju.

STRAŠNA BRZINA

Zagrebška kontrola je sprejela britansko letalo in potrdila višino leta z običajno okrajšavo, tako da je desetisočje čevljev izražala kot stotine: "Bealine 476, roger, call me when passing Zagreb, flight level 330," kar se pravi: "V redu, poklič me, ko boš nad Zagrebom, višina leta 33.000 čevljev." Kontrola je nato velela tridentu, naj "vrešči" - squawk - se pravi, oddaja signal s svoje radarske naprave transponder, ki na radarskem zaslonu pri kontrolerju pokaže višino letala.

Trident je mirno letel po svoji poti in zvočni posnetki iz pilotske kabine kažejo, da je bila posadka sproščena in se je mirno pogovarjala. Eden je reševal križanke. Oprezovati skozi okna nima smisla. Smer ti pokažejo inštrumenti, a letalo, ki bi ti križalo pot, bi se približalo s tako bliskovito naglico, da se mu ne bi mogel izogniti. Moderna potniška letala križarijo z brzino okrog 900 km na uro. Letali, ki letita drugo proti drugem, se torej približujeta z brzino 1800 km/h, kar je hitreje kot topovska krogla. Tej se ne moreš izogniti. Za prosto pot se zanašaj na kontrolo letenja, ki spremlja letala po radiju in na radarskem zaslonu.

BOLJ PO DOMAČE

Kontrolor v Zagrebu, Gradimir Tasić, pa je bil ob tem času v hudi stiski. Bil je preobremenjen, ker je moral sam skrbeti za 11 letal in obenem večkrat klicati beograjski kontrolni center, kar bi moral opraviti njegov pomočnik. Kontrolorji delajo v parih in imajo po dveh urah službe eno uro prosto. Prvo uro je vsak pomočnik, potem se za eno uro premakne na kontrolorjevo mesto, medtem ko ima prejšnji kontrolor eno uro prosto, a tretji prevzame delo pomočnika. Tasić je prevzel delo kontrolorja gornjega sektorja ob 11h, a novi pomočnik Nenad Tepeš ni nastopil službe. Predhodni kontrolor je pustil Tasića samega in ob 11.05 šel iskat Tepeša. Našel ga je na stranišču. Po dveh minutah je Tepeš prišel na svoje mesto, a je kmalu spet odšel zaradi zasebnega telefonskega pogovora. V zagrebški kontroli letenja zaradi takih reči niso bili preveč natančni. V usodnem času je bil torej Tasić sam in je moral opravljati delo, za katerega sta po predpisih potrebna dva.

Ob istem času, nekaj minut po 11h, je Tasić prvič slišal za DC-9 Inex Adrie let št. 550, ki je odletel iz Splita in se je hotel dvigniti na običajno višino za glavni

del poleta proti Kōinu. Nad Zagrebom, kjer se križajo prometne zračne poti, je zračni prostor razdeljen v tri vodoravne sektorje. Tasić in Tepeš naj bi kontrolirala gornji sektor. DC-9 je bil v srednjem sektorju pod kontrolo Bojana Erjavca. Po prepisih bi moral Erjavec poklicati Tasića po telefonu in ga vprašati, če ima DC-9 prosto pot v gornji sektor. Toda Tasić mu je odmahnil z roko, češ da je prezaposlen. Zato je Erjavec poslal svojega pomočnika, naj se osebno pomeni s Tasićem. Pomočnik Gradimir Pelin je torej stopil do Tasića, a kaj sta se pogovarjala, seveda ni zabeleženo na magnetofonskem traku. Vsak trdi svojo. Tasić pravi, da je dovolil, naj se DC-9 dvigne na 31.000 čevljev, kar je meja med srednjim in gornjim sektorjem. Pelin je bil prepričan, da ima dovoljenje za dvig na 35.000 čevljev in je tako obvestil Erjavca. Vsekakor pa Tasiću ni predal kosa papirja s podatki letala, kar je v rabi v kontroli letenja po vsem svetu. Tasić je dobil "flight strip," papir s podatki poleta, šele kasneje.

"NEIZVEŽBANI" ERJAVEC - KONTROLOR

Ob 11.07:40 je Erjavec poklical DC-9 "Adria 550, prosta pot na višino leta 350." Ljubljanski pilot je odgovoril: "Hvala, se dvigam na 350, Adria 550." Erjavec mu je velel, naj se javi, ko bo zapuščal njegov sektor na 31.000 čevljev. Sledil mu je na radarskem zaslonu po znakih iz transponderja. Toda javni tožilec trdi, da Erjavec ni bil izvežban za radarsko kontrolo. Ko je DC-9 dosegel višino 31.000 čevljev, mu je Erjavec velel, naj izključi transponder: "Squawk standby." DC-9 se le dvignil v gornji sektor ob 11.12:12 in se je pokazal na Tasićevem radarskem zaslonu kot neidentificirana pika.

Tasić je bil zelo zaposlen z drugimi letali in DC-9 se je javil šele čez dve minuti. Takrat sta bili letali že tako blizu, da bi moral Tasić z vso nujno poseči vmes, da prepreči trčenje. Pozneje je Tasić dejal, da ni mogel verjeti, ko je slišal, na kateri višini je DC-9. Toda magnetofonski trak ne kaže posebnega razburjanja:

DC-9: "Dober dan, Zagreb, Adria 550."

Tasić: "Adria 550, tukaj Zagreb, dober dan."

DC-9: "Preko višine 325 Zagreb ob 14." To pomeni, da preleti zagrebški VOR ob 11.14h, natančno ob času, ko je trident predvidel prelet.

Tasić: "Kako visoko si?"

DC-9: "327."

Tasić: "Ostani na tej višini in se javi, ko preletiš Zagreb."

DC-9: "Na kateri višini?"

Tasić: "Na kateri se zdaj dvigaš, ker imaš letalo pred sabo na (nerazumljivo) 335 od leve proti desni."

DC-9: "V redu, ostanem natančno na 330."

KAR "PO NAŠE"

In to je bila natančna višina 33.000 čevljev, na kateri je letel trident. Angleški pilot bi morda še lahko kaj ukrenil, da se izogne trčenju, če bi razumel pogovor. Vsak sektor zagrebške kontrole letenja ima svojo radijsko valovno dolžino za pogovore z letali. Britansko letalo je bilo vključeno v gornji sektor in je slišalo Tasića. Toda

predpisom navkljub se je Tasić z jugoslovanskim letalom pogovarjal srbskohrvatsko. Kljub nevarnosti ni izdal svarila v angleščini, ki je predpisana za kontrolo letenja tuđih med domačimi letali v Jugoslaviji.

TRESK

Ob 11.15h je levo krilo DC-9 udarilo v pilotsko kabino tridenta in ubilo posadko. Krilo se je odtrgalo in obe letali sta pričeli padati. V jugoslovanskem letalu je magnetofon posnel nekaj krikov "joj, joj, joj, gotovi smo, adio, adio." Potem je vse tiho.

Pilot Lufthansinega letala Joe Kroese je v daljavi pred sabo opazil poblesk in dim in dve letali, ki sta padali proti zemlji. Poklical je kontrolo srednjega sektorja:

"Zagreb, kaže, da sta se zaleteli letali, nekaj vidim. Dve letali padata, da, skoraj neposredno pod našo trenutno pozicijo."

Kontrolor je potrdil, da sta pod njim dve drugi letali in pristavil: "Ne razumem, kaj hočete."

Kroese: "Mislim, da se je dogodilo trčenje v zraku. Dve letali strmo padata."

Kontrola: "Obžalujem, gospod, ne razumem vas."

Kroese: "Zagreb, ponavljam: dve letali pod nami, mislim, da je bila nesreča, eh, trčenje v zraku. Mislim, da strmo padata."

Kontrola: "Lufthansa, tukaj Zagreb. Bodite tako dobri in ponovite. Ali imate probleme?"

Kroese: "Jaz ne, ampak pred nami, kakih 15 milj ali kaj, se mi zdi, da sem videl trčenje v zraku."

Ko je skušal Kroese dopovedati srednjemu sektorju, da se je dogodila nesreča, je Tasić skušal vzpostaviti zvezo z DC-9 in tridentom. Odgovora ni bilo. Kosi letal in trupla so takrat deževala na blatna polja pri Vrbovcu. Razbitine so obležale na širokem področju, na površini 32 x 10 kilometrov.

Čeprav je Vrbovec le dobrih 30 km od Zagreba, se je potem pokazalo, kako globoko na deželi leži. Ljudje na poljih so slišali tresk in videli padajoča letala. Nekaj razbitin je padlo blizu hiš. Toda dolgo je trajalo, predno so očitvidci prišli do telefona in vzdrabili milico. V zagrebški kontroli poletov se jim je grozna resnica preje psvetila. Potem je hjae Tasić omedlel in nastala je vsepšpšna zmeda, tako da so morali nadomestiti celotno izmeno kontrolorjev. Zato ni čudno, da je zagrebški radio objavil prvo vest šele 1 uro in 20 minut po nesreči. Če se vzame, so se s hitrostjo poročanja upravičeno pobahali. Nekateri zahodni časopisi so obtoževali Jugoslavijo, da je nasrečo hotela prikriti; v zapozneli objavi so videli temne naklepe. Res je svet zvedel za nesrečo z zamudo 2½ ur, toda ta zamuda ne odraža temnih naklepov, temveč zmedo in slabe zveze. Od Vrbovca do Zagreba je dobrih 30 km in je trajalo eno uro, da se je zvedelo za nesrečo. Od Zagreba do Beograda, kjer sede zahodni dopisniki, je 300 km in je spet vzelo eno uro, da je vest o nesreči prišla do njih.

Uradno poročilo o nesreči je jugoslovanska komisija objavila 23. decembra. V njem navaja podatke, ki so

bili znani že ne dan nesreče: tipe letal, število mrtvih, smeri in višine, na katerih sta letali letali. Odločilne trenutke opisuje poročilo takole: "Ob 11,08 uri je kontrolor poletov odobril posadki letala DC-9, da se sme še dvigati v smeri Kostajnice in VOR Zagreb do višine 35,000 čevljev. Kontrolor poletov se je posvetil usmerjanju drugih letal, ki so sodila v njegov sektor, in pozabil na dovoljenje, ki ga je dal ter ni upošteval predpisane postopka za razporejanje letal.

"Kontrolor gornjega sektorja kontrole Zagreb je spoznal nevarnost, da bi prišlo trčenja, približno 40 sekund pred katastrofo, v trenutku, ko mu je DC-9 sporočil, da se vzpenja nad višino 32,000 čevljev. Precej je skušal preprečiti trčenje in obvestil posadko DC-9, da je pred njim letalo, in izdal v srbohrvaščini ukaz, naj ostane na dotedanji višini. Vendar je bil ukaz izrečen prepozno in letalo, ki se je dvigalo, ni moglo isti hip preiti v vodoraven let, temveč je to lahko storilo šele na višini, na kateri je letel trident,

NAPAD NA TISK

"Ta katastrofa je torej posledica nekaterih napak kontrolorjev poletov krajevne kontrole letenja Zagreb. Poleg napak kontrolorjev poletov je botroval trčenju obeh letal, ki sta leteli ob sicer zelo dobri vidljivosti, tudi splet več drugih okoliščin."

V zadnjem odstavku sporočila si komisija privoščila jugoslovanske časopise, ki so po SUNDAY TIMESu posneli poročilo o nesreči: "Komisija, ki je raziskovala vzroke trčenja obeh letal, obžaluje, da del našega tiska ni počakal na uradno sporočilo, temveč je nekritično povzel tendenciozno pisanje enega od tujih časopisov in pokazal več zanimanja za senzacionalno pisanje enega od tujih časopisov in pokazal več zanimanja za senzacionalizem, kot pa za družbeno usmerjeno informacijo."

Jugoslovanskemu tisku v čast je treba zapisati, da tega oblastnega ukora ni pohlevno vzel na znanje. Ljubljansko DELO je vzrojilo v komentarju 25. decembra: "Poročilo, kakršno je jugoslovanski javnosti dala komisija, je... vse kaj drugega kot pa družbeno usmerjena informacija, za kakršno ga komisija na koncu svojega poročila razglaša. ... Namesto da bi komisija skušala vsaj pojasniti, zakaj je tako pozno objavila svoje poročilo, če skromno vsebino sploh odmislimo, je reagirala tako, kot že marsikdo pred njo. Novinarji so krivi; ti, ki so hoteli pomagati pri iskanju resnice, ki so čutili obveznost do bralcev v domovini in po svetu, ki so se zavedali odgovornosti, ki jim jo je dala družba, in zaupanja, ki ga uživajo. ... To se je lahko dogajalo pri nas, ko se je samoupravljanje šele začelo razvijati, ko je bil državni aparat veliko močnejši od družbenih mehanizmov. Zato bi morali danes tistim, ki še mislijo in delajo po starem, povedati to zelo glasno in odločno... Vsako lakiranje ali prikrivanje informacij se je doslej vedno maščevalo. Jugoslovani smo razumeli in sprejemali samo resnične, prave informacije, čeprav so bile včasih grenke kot pelin."

DELO se obregne ob navedbo komisije, da je "botro-

val trčenju obeh letal, ki sta leteli ob sicer zelo dobri vidljivosti, tudi splet drugih okoliščin." Vprašuje, kaj ima dobra vidljivost opraviti z vodenjem avtomatiziranega zračnega velikana na višini 10.000 metrov. O "okoliščinah," ki so "dolgoletno slabo delo zvezne uprave za civilno zračno plovbo in njenih organov, bi končno že lahko dobili usmerjeno informacijo." DELO je tudi prepričano, "da celo takega pomanjkljivega poročila ne bi bilo, če ne bi nekateri jugoslovanski časopisi ponatisnili članka iz SUNDAY TIMESa; poročila o lanski nesreči letala DC-9 pri Pragi na primer še vedno nismo brali."

Le v eni točki daje DELO prav komisiji: "Novo v poročilu komisije je samo omemba, da je kontrolor zgornjega sektorja kontrole letenja 'Zagreb' 40 sekund pred trčenjem skušal nesrečo preprečiti z ukazom, ki ga je v srbohrvaščini sporočil pilotoma Inexovega letala. Mednarodni jezik za sporazumevanje v zraku pa je - angleščina. Samo to je novo, - iz jugoslovanskih uradnih virov, - zapisano v poročilu komisije za ugotavljanje vzrokov nesreče in nič drugega."

Primerjava s poročilom v SUNDAY TIMESu pokaže, da tudi to ni novo, obenem pa tudi ni povsem točno. Zgoraj smo navedli del zadnjega pogovora med Tasićem in pilotom DC-9. Preveden je iz angleščine, ki je prevod iz srbohrvaščine, v kateri je pogovor potekal. Pri takem dvojnem prevajanju se izgube natančne podrobnosti, a smisel ostane. Smisel je ta, da se Tasiću zadeva ni zdela posebno nujna in da je mislil, da leti trident na višini 33,500 čevljev. Če se DC-9 ni zadržal na 32,700 čevljev, se je Tasiću zdelo tudi 33,000 čevljev v redu. Toda tudi če bi bila njegova predpostavka o višini tridenta točna, je kršil predpise, ki zahtevajo 2000 čevljev navpičnega razmika med letali.

Jugoslovanske verzije članka iz SUNDAY TIMESa niso vsebovale tega zadnjega pogovora med Tasićem in DC-9. Zakaj so ga izpustili, ni jasno, ker je drugače prevod dober in natančen, le sem in tja so članek preuredili, da bi ga napravili bolj razumljivega za bralce. Originalni članek v angleščini podere torej tudi zadnji poskus komisije, da olepša nesrečo.

OBTOŽNICA

Zagrebski javni tožilec je 8. februarja vložil pred osemimi člani zagrebske kontrole letenja. Prvi obtoženi je 28-letni Gradimir Tasić, ki že ves čas nesreče sedi v priporu. Obtožnica ga dolži, da "ni zagotovil prepisane razmika med letaloma, ni pravočasno sprevidel nevarnosti trčenja in ni ustrezno in natančno ukrepal, da bi trčenje preprečil." Tako je "ogrožal zračni promet in s tem življenje ljudi in premoženje večjega obsega, zaradi česar je umrlo več ljudi, dejanje pa je povzročilo zelo hude posledice." Jugoslovanski zakon v takih primerih ne upošteva toliko naklep kot posledice. Te so bile hude. Škoda ne obeh letalih znaša skupaj \$17,069,600.

Drugoobtoženi je 51-letni Ante Delić, načelnik službe kontrole letenja, a tretjeobtoženi 44-letni Milan Munjas, načelnik področne kontrole letenja. Obtožena

sta, da "nista organizirala dela omenjenih služb v skladu z veljavnimi predpisi," nista preverjala obremenjenosti kontrolorjev in nista ukrepala, da bi okrepila disciplino med kontrolorji, "čeprav sta iz rezultatov disciplinskih postopkov zoper kontrolorje vedela, da so se velikokrat malomarno vedli pri delu." Delić in Munjas tudi nista poskrbela, da bi bili kontrolorji sposobni dati ustrežna navodila pilotom v primeru nevarnosti, pa tudi nista ravnala po ukazu, da je treba enkrat mesečno preveriti magnetofonske trakove in disciplinsko kaznovati sleherno odstopanje od uradne frazeologije v angleščini.

Četrty obtoženi, 45-letni Julije Dajčić, je bil šef izmene v zagrebški kontroli ob času nesreče. Obtožen je, da ni poskrbel, da bi delo kontrolorjev v izmeni potekalo v skladu s predpisi in da kontrolorji ne bi odhajali iz delovnih mest, predno jih nadomeste njihovi tovariši. Poleg tega ni pomagal, obtoženemu Gradimirju Tasiću, čeprav je s svojega mesta lahko videl, da je Tasić preobremenjen. Peti obtoženi 31-letni Mladen Hochberger je bil Tasićev predhodnik v kontroli gornjega sektorja in je obtožen, da je zapustil delovno mesto, ko se je iztekla njegova izmena, in ni bil pozoren na to, da je bil Tasić preobremenjen. Kontrolor, ki je zamudil službo, 34-letni Nenad Tepeš, je šele šesti obtoženi in je obtožen, da ni prevzel dolžnosti v izmeni ob pravem času. Zadnja dva obtožena sta Bojan Erjavec in Gradimir Pelin, ki nista ravnala v skladu s pravili, ki določajo, da kontrolor "lahko odda odgovornost kontrole le potem, ko opravi sleherno možnost tveganja trčenja z drugimi letali."

Začetek glavne razprave pred zagrebškim sodiščem so naznanili za 11. april.

STARE NAVADE

V obtožnici piše, da so zagrebški kontrolorji letenja od leta 1971 do usodnega 10. septembra lani zagrešili 166 prekrškov. Tasić je leta 1973 dovolil jugoslovanskemu letalu, da zapelje na vzletišče, čeprav je na isti stezi pristajalo letalo Transavije, ki se je komaj izognilo trčenju. Podobno napako je 7. in 30. januarja 1974 zagrešil tudi Mladen Hochberger. Lani 19. aprila je Gradimir Pelin dovolil letalu YU 230, da leti na višini 260, trenutek kasneje pa je dovolil letalu TK 889, da se z višine 280 spusti na višino 260. Kapitan jugoslovanskega letala Milovan Orašanin je kontrolorja prijavil zaradi izzivanja trčenja z letalom, v katerem je bilo 120 potnikov. Načelnik področne kontrole Munjas je 24. septembra, torej 14 dni po katastrofi nad Vrbovcem, naročil, naj se pod Orašaninovo prijavo pripiše, da so bili kontrolorji kaznovani. V resnici se je disciplinski postopek končal že v juniju brez kakršnekoli odločitve.

Nenad Tepeš je lani poslal neko letalo na progi Zagreb - Amsterdam namesto proti Gradcu v smeri proti Celovcu, čeprav sta bili v tem prostoru že dve letali. Mladen Hochberger je pozabil na avstrijsko letalo, ki ga je opozorilo, da leti proti Reki in da se bo med povratkom spustilo v Ljubljani. Na vprašanje vojaške kontrole letenja je odgovoril, da v tej smeri ni nobenega letala. Avstrijsko letalo so zato vodili kot nepoznan letiški predmet.

KOT DA SE NI NIČ ZGODILO

Tudi po strahoviti nesreči je zagrebška kontrola letenja nadaljevala po starem. Londonski SUNDAY TIMES je 13. marca odkril, da se je 31. oktobra lani britansko letalo s 150 potniki le po sreči in prisotnosti pilota izognilo nevarnosti trčenja. Kapitan Ted Mercer je pilotiral boeing-720B britanskega čarterskega podjetja Monarch Airlines na letu iz Lutona v Atene. Okrog 11h se je približal jugoslovanskemu zračnemu prostoru leteč na višini 37,000 čevljev. Poklical je Zagreb in mu sporočil svoj položaj in višino, kot je običajno. Zagreb je potrdil sprejem in dodal: "Nadaljujte na 330." Mercerju se je zdelo, da ga niso razumeli in je odgovoril: "Negativ 330, letim na 370." Zagrebški kontrolor mu je nato dal dovoljenje, da nadaljuje polet na 37,000 čevljev.

Malo pozneje je Mercer slišal po radiu, da je zagrebška kontrola naročila letalu sovjetskega Aeroflota, naj se dvigne na 37,000 čevljev in naj se javi, ko bo nad VOR Kostajnica, 70 km južno od VOR pri Vrbovcu. Angleškemu pilotu je bila nesreča nad Vrbovcem še sveže v spominu. Zato je poklical Zagreb, ki mu je zatrdil, da je sovjetsko letalo daleč stran. Potem je slišal sporočilo sovjetskega letala zagrebški kontroli, da predvideva prelet Kostajnice ob 11,33h. "Še enkrat sem poklical Zagreb in jih opozoril, da je tudi moja višina 37,000 čevljev in da predvidevam prelet Kostajnice ob 11,36h." Šele potem je kontrolor zadržal sovjetsko letalo na 35,000 čevljev.

Razlika med predvidenima časoma preleta je bila samo 3 minute. Pri teh napovedih je pilotom dovoljeno, da se zmotijo za 3 minute. Če je torej razlika manjša kot 6 minut, je nevarnost, da se letali zaletita. Mercer, njegovi potniki in tisti v sovjetskem letalu so imeli srečo, da je tokrat zagrebška kontrola uporabljala angleščino. Mercer je zadevo prijavil jugoslovanski upravi za civilno zračno plovbo. Ta jo je preiskala in izjavila, da ni bilo nobene nevarnosti, ker je kontrolor ves čas nameraval omejiti sovjetsko letalo na višino 35,000, tako da bi bil med letalom predpisani razmik 2,000 čevljev. Britanske oblasti so razlago sprejele, toda Britanski odbor za varnost poletov, v katerem so zastopane letalske družbe in piloti, je izjavil, da je še zmeraj zelo zaskrbljen zaradi tega dogodka. Še bolj zaskrbljeni bi morali biti v Jugoslaviji, kjer uprava za civilno zračno plovbo sama sebe nadzira in se na vse kriplje prizadeva, da prikrije napake, namesto da bi jih odpravljala. Poročilo o nesreči nad Vrbovcem je to jasno pokazalo. Videli bomo, kako bo ukrepalo zagrebško sodišče. Vedeti je treba, da sodišče ne more spremeniti sistema, v katerem uprava ni podvržena zunanji kontroli. Tudi politični sistem je prav tak, čeprav veliko govori o samoupravljanju.

BIJEDIĆ V NESREČI PRI SARAJEVU

Predsednik zveznega sveta 59-letni Džemal Bijedić se je ubil v letalski nesreči pri Sarajevu 18. januarja. V Beogradu se je zjutraj poslovil od Tita, ki je odletel na obisk v Libijo, nakar je sedel v letalo zveznega izvršnega sveta tipa "LearJet" in se odpeljal v Sarajevo na

partijsko sejo. Z njim so potovali žena Razić, njuna gospodinja, šofer in telesni varuh. V posadki sta bila dva pilota in mehanik. Vsi so bili na mestu mrtvi, ko je v slabi vidljivosti letalo treščilo v greben gore Inač v višini 1350 metrov. Mesto nesreče je bilo v odročnem kraju, tako da so trupla šele naslednjega dne prenesli v dolino. Trupla Džemala in Razalije Bijedić sta 20. januarja ležali na parah v Beogradu in je Tito tako po povratku iz Libije sam prišel položiti venec. Pokopali so ju 21. januarja v Sarajevu, a pogreb svojega predsednika vlade Tito ni prišel.

Pri tej nesreči so pohiteli s preiskavo in z izčrpnim poročilom, ki so ga izdali 1. februarja. Predsednik preiskovalne komisije je bil član vlade in predsednik zveznega komiteja za promet in zveze Boško Dimitrijević, a člani so bili civilni in vojaški strokovnjaki, vključno generali. Komisija je dognala, da sta oba pilota bila izkušena in sta velikokrat z letalom tega tipa letela v Sarajevu. Njuno zdravstveno stanje je bilo redno nadzorovano. Letalo je bilo pred poletom pregledano po običajni proceduri in založeno z gorivom. Kapitan je pred začetkom poleta prevzel vremensko poročilo za progo poleta in območje Sarajeva. "Meteorološke okoliščine so bile v mejah, predpisanih za varen instrumentalni polet." Letališče v Sarajevu je bilo sposobno za pristanek letala. Navigacijske naprave na poti in na sarajevskem letališču "so bile v brezhibnem stanju." Pilota sta bila ves čas poleta v zvezi s kontrolama v Beogradu in Sarajevu, ki sta "delali v okviru predpisane procedure." Posadka med poletom ni opozorila na nobeno nepravilnost pri letalu.

To se pravi, da je polet potekal normalno v vremenu, ki je bilo sicer zelo oblačno, a ne neprimerno za polet. Pri modernih navigacijskih napravah in inštrumentih se med poletom piloti itak ne ozirajo na zemljo. Letalo leti nad oblaki ali med oblaki prav tako varno kot v jasnem vremenu, če le vidi pristati. Omemba v poročilu, da je bilo sarajevsko letališče sposobno za pristanek, pomeni, da je bila vidljivost na samem letališču zadostna za varen pristanek. Čeprav poročilo ne pove, na kateri višini je letelo letalo in kje je bila spodnja in zgornja meja oblakov, je mogoče sklepati, da so oblaki prekrivali sarajevsko kotlino in okoliške hribe in da se je letalo moralo spustiti skozi oblačno odejo na deževno zemljo.

Pilota sta sporočila, da letita nad VOR Sarajevo in radijskim svetilnikom Kobilja Glava s spoznavnim znakom KG. Komisija je ugotovila, da je imelo letalo takrat pravilen kurz poleta. "Komisija je tudi ugotovila, da sta se hitrost in višina poleta letala precej odmaknili od hitrosti in višine, predvidenih po predpisani proceduri za spust in pristanek na letališču Sarajevo. Zaradi teh odklona, do katerih je prišlo iz doslej neugotovljenih razlogov, se je spustni zavoj letala začel 5.5 km dlje, kot bi po predpisani proceduri moralo zaokrožiti, in tako se je letalo znašlo na višini, ki je bila 300 metrov nižja od najnižje dovoljene višine, in je imelo hitrost, ki je bila 69 km/h večja od največje dovoljene hitrosti v tem sektorju. Ob 10.30 h je letalo udarilo v Inač, v višini

1350 metrov," se jednatno konča sporočilo.

Ob nenadni Bijedićevi smrti je mogoče fatalistično zmigniti z rameni in pripisati nesrečo "človeškemu faktorju," napaki pilota, ki je že velikokrat vozil Bijedića v Sarajevo in je v nepazljivosti, ki se prikraje v rutinsko delo, enkrat prehitro zapeljal v ovinek. Po drugi strani poročilo komisije je niti dovolj izčrpnost, da bi izključilo vsa nadaljna vprašanja.

Ko se pilot spušča v kotlino, ki je ne vidi, in se mora izogibati hribov, ki jih ne vidi, se zanaša le na inštrumente in na navigacijske pripomočke na zemlji. Kot pravi komisija, je bilo letalo na pravem kurzu in je torej pravilno sledilo navigacijskim napravam. Toda zakaj je letelo prenizko in prehitro? Zakaj je začelo prepozno zavijati? O inštrumentih, na katere se zanaša pilot za merjenje višine in hitrosti, v poročilu ni niti besede. Višinomer je občutljiva naprava, odvisna od zračnega pritiska. Da bi pokazala pravo višino, jo je treba naravnati po barometru v kraju pristajanja. Ali pogovor letala s kontrolo v Sarajevu vsebuje podatke o barometriškem pritisku? Ali je pilot potrdil, da je naravnal višinomer? Glede brzine se pilot zanaša na brzino-mer, ki mu pokaže le, kako hitro se premika z ozirom na zrak, ne pove pa, kako hitro ga nosi veter. Če pilot ne upošteva vetra, se zmoti glede brzine. Če se zmoti glede brzine, se ušteje pri razdalji, ki jo je preletel od točke na d KG, in se zaleti v hrib. Kakšna je bila hitrost vetra? Ali je veter nabil oblake in zanašal letalo? Ali v Sarajevu sploh merijo hitrost vetra na višini 1500 metrov? Ali so podatke sporočili pilotu? Komisija tega ne pove. Ali so navigacijske naprave v območju Sarajeva zadostne? Ali ne bi bil potreben radijski svetilnik točno na kraju, nad katerim morajo letala začeti zavijati? Tudi o tem komisija ne reče niti besede.

NEPREMOSTLJIVE TEŽAVE Z BOLGARI

Že septembra je bila na obisku v Sofiji pomembna delegacija, ki so jo poslali v Bolgarijo v želji, da se sporazumejo o preceh v prašnjih. Ta vprašanja se tičejo Makedonije in Makedoncev, ki jim Bolgari odrekajo narodnost, a makedonsko manjšino v Bolgariji so enostavno proglasili za Bolgare. Zadeva se vleče brez konca in kraja že od leta 1948, ko je Stalin izobčil Tita. Bolgari so zvesti sovjetski služabniki in na splošno se misli (čeprav se o tem v Jugoslaviji javno ne govori), da Sovjeti preko Bolgarov drže makedonsko vprašanje odprto za vsak slučaj. Če prilika nanese, ga utegnejo uporabiti kot povod za neposreden poseg v jugoslovanske zadeve. Vsi pogovori z Bolgari o Makedoncih so bili doslej brez uspeha. Tudi delegacija z Dobrivojem Vidićem, članom izvršnega komiteja ZKJ, in Lazarom Mojsovom, namestnikom zunanjega ministra, se je po pogovorih v Sofiji od 22. do 27. sept. vrnila praznik rok.

Zahodni časopisi so poročali, da je Tito sprožil bolgarsko vprašanje tudi med pogovori z Brežnjevimi lani novembra. Od Brežnjeva je pričakoval, da bo kot dokaz dobre volje ukazal Bolgarom, naj vsaj nehajo trditi, da so Makedonci Bolgari. Tudi iz tega ni bilo nič.

TITO DR. VOJ. VED.

Potem je Tito vzrožil. Za priložnost si je izbral slovesnost v centru visokih vojnih šol v Beogradu 21. decembra, ko je bil promoviran za prvega doktorja vojaških ved. Pred tem je imel Tito osem tujih častnih doktoratov in štiri jugoslovanske. Promocija v centru visokih vojnih šol na dan pred armadnim praznikom je bila od sile slovesna. Zbrala se je vsa najvišja jugoslovanska gospoda in generalov z medaljami je bilo toliko, da je jemalo vid. Zvezni sekretar za ljudsko obrambo general Nikola Ljubičić in načelnik centra visokih vojnih šol generalpolkovnik Mirko Jovanović sta v govorih neokusno pela slavo Titu. Nato je imel Tito dolg govor, v katerem je govoril o narodnoosvobodilni vojni. Poudarjal je, da je bilo narodnoosvobodilno gibanje "izredno organizirano, vodila sta ga komunistična partija in delavski razred, in je bilo revolucionarne narave."

Tito je razlagal, kako je partija organizirala in vodila "vseljudo osvobodilno vojno proti okupatorju" od julija 1941 naprej, potem ko je pretehtala poti boja "na podlagi konkretnih notranjih in mednarodnih razmer in ustvarjalne uveljavitve marksistično-leninistične znanosti v specifični jugoslovanski stvarnosti." Bahal se je, da je "okoli 80,000 oboroženih borcev narodnoosvobodilnega gibanja vezalo nase nad 500,000 sovražnikovih vojakov." Tudi Vorošilov in Stalin sta poudarjala jugoslovanski zglede. "Vse to so znana zgodovinska dejstva, Toda še danes izhajajo publikacije, v katerih poskušajo zmanjšati pomen našega osvobodilnega boja, naš prispevek k zmagi nad fašizmom... Zakaj to delajo in kaj to objektivno pomeni? Po eni stranikušajo prikriti resnično sliko o deležu posameznih držav v vojni. "Hkrati s tem poskušajo naš osvobodilni boj in revolucijo prikazati kot spontano gibanje ali pa ju izenačujejo z odporiški-mi gibanji v nekaterih drugih državah."

Tito je opisoval vojno od leta do leta, navajal Churchillovo hvalo in se pohvalil, da je njegova vojska štela okrog 400,000 borcev in je osvobodila dve tretjini ozemlja Srbije, ko se je srečala z Rdečo armado na vzhodni meji Jugoslavije jeseni 1944. Tito je omenil tedanje uradno sovjetsko sporočilo, da se je sovjetsko poveljstvo obrnilo na jugoslovansko poveljstvo s prošnjo, da privoli "v začasen vstop sovjetskih čet na jugoslovansko ozemlje," nakar so skupaj osvobodili vzhodni del Srbije, Pomoravja in Beograd. Sovjetske čete so se nato premestile na Madžarsko. Tito je podrobno govoril tudi o sodelovanju bolgarske armade po spremembi vlade; dejal je, da so ustregli prošnji bolgarske vlade, da je dajo priložnost za rehabilitacijo. "Toda bolgarska vlada ni mogla čez noč ustvariti takšne armade, ki bi z vsem poletom krenila v boj proti dovčerašnjemu zavezniku." Tito je citiral pismo centralnega komiteja bolgarske partije od začetka novembra 1944, ki govori o jugoslovanskem "svetlem vzgledu" in daje vedeti, da "naša partija in naš narod najtopleje pozdravlja novo makedonsko državo" v okviru federativne Jugoslavije. "Kaj pa danes?" je retorično vprašal Tito.

V zaključnih operacijah je "jugoslovanska armada sama osvobodila svojo deželo," in je pomagala razbremeniti Rdečo armado na Madžarskem in zaveznike v Italiji, je razlagal Tito. Še enkrat se je pritožil nad neimenovanimi, ki "resnico o našem osvobodilnem boju danes poskušajo izpodbiti z neresnicami in potvarjenjem." V isti sapi je poudaril, "kako veliko vlogo je imela sovjetska armada med drugo svetovno vojno" in da so to vlogo razumeli že leta 1941. "Izpolnitev internacionalistične obveznosti pri obrambi prve socialistične države smo razumeli tako, da smo organizirali brezkompromisen boj za osvoboditev svoje dežele, ne da bi čakali, da nam bo rdeča armada prinesla svobodo."

To je bil glavni smisel Titovega govora: svobode Jugoslaviji ni prinesla rdeča armada, ampak si jo je sama izvojevala. Med vrsticami se je bralo: zato Sovjeti nimajo nobene pravice, da se vtikajo v naše zadeve. "In kaj naj bi dejal o potvarjanju dejstev o vlogi Jugoslavije med drugo svetovno vojno v tisku in raznih publikacijah, ki izhajajo v Bolgariji?" se je vprašal Tito. Podrobno je razložil, kako je prišlo do tega, da se je bolgarska vojska v zaključnih operacijah borila proti Nemcem. Tito so prosili, naj jim da možnost, da operejo sramoto, ker so se vojskovali na strani Nemčije, in 5. oktobra 1944 se je Tito v Craiovi dogovoril z dvema bolgarskima ministroma o vojaškem sodelovanju. "Moram priznati, da sem si precej pomišljal, saj sem vedel, da tega naše ljudstvo ne bo rado sprejelo." Toda pred očmi je omel "potrebo po razvijanju dobrih sosedskih odnosov med našima državama, zlasti po olajšanju mednarodnega položaja v novi Bolgariji," je povedal Tito. Ob koncu zgodovinskega dela govora je še enkrat poudaril, da "vse pomembnejše akcije med vso vojno niso bile spontane, temveč so potekale organizirano, ne glede nato, da je bila dežela razcepljena med okupatorji. Nisem nameraval ob tej priložnosti ocenjevati narodnoosvobodilnega boja; to nas še čaka. Želel sem le navesti nekaj dejstev, ki postavljajo na laž neresnice in potvarjanja in ki jih hočejo prikazati kot zgodovinske resnice," je rekel novi doktor Tito.

Kot so poročali jugoslovanski časopisi, so sovjetski časopisi iz Titovega govora potegnili izvlečke, kjer je hvalil vlogo rdeče armade. Vsa razlaga in pritoževanje je bilo torej bob ob steno. (ds)

Na občnem zboru "TABORA", ene od borčevskih organizacij v Torontu, je bil 23. januarja izvoljen odbornik za zvezo z Društvom slovenskih protikomunističnih borcev (Vestnik) v Torontu. Namen te postavitve je bil, pričeti lokalno delati na združitvi obeh organizacij, na primer z vzajemnimi prireditvami. Če bo to uspelo, bi mogli misliti na organizacijsko združitev obeh zvez, ki imajo enake cilje. P. U.

★ Slovenski sodnik - svetovni jetnik vesti (konec članka s 16.str.) pa je Slovence in svet s tem sam opozoril na Kocbekova pričevanja in Miklavčičeva razmišljanja kot močno značilna znaka, kako ljudje v Sloveniji mislijo in čutijo.

POLN ŽELODEC ŠE NE POMENI SVOBODE

Prevedel D.K.

Ruski disident Andrej Almarik, ki zdaj živi na zahodu, je nedavno prejel posebno nagrado Mednarodne lige za človeške pravice v New Yorku. Almarik je imel ob tej priliki daljši govor, katerega najpomembnejše odstavke prinašamo v prevodu:

*

Ko razpravljamo o človeških pravicah, ne smemo pozabiti, da so razdeljene v dve kategoriji; prvo bi lahko označili s splošno oznako "državlanske pravice," v drugo pa spadajo družbeno-gospodarske pravice.

V prvi je vključeno vse, kar označujemo kot svobodo, da živimo življenje po lastni volji: pravica do svobodne misli, izražanja, gibanja in združevanja. Te pravice so bistvene predvsem za najbolj aktivne člane družbe, označili bi jih lahko tudi kot "pravice do svobode."

Druga kategorija vključuje pravico do primerne zaposlitve, zdravstvene oskrbe in starostnega zavarovanja, skratka pravico do zaščite pred družbenim izkoriščanjem. Te pravice so bistvene za manj aktivne, a številnejše, člane družbe. Kot celoto bi jih lahko označili za "pravico do varnosti."

Toda čeprav navajam razliko med tema dvema kategorijama človekovih pravic, moram vendar poudariti, da so v resnici nerazdružljive. Prav tu namreč nastane nevarnost vse bolj naraščajoče tendence ne ločiti te kategorije pravic, temveč jih celo postaviti v nasprotujoče si - položaje.

Nekateri so mnenja, da je za uresničitev družbenih in gospodarskih ciljev, potrebno zatajiti državljanske pravice. Manj ekstremno je stališče, da je treba ljudi najprej nahraniti in šele potem skrbeti za njihovo svobodo izražanja.

To stališče pa je, prvič, nemoralno; in drugič, zgodovinsko zgrešeno.

Nemoralno je zato, ker človek nima samo želodca, temveč tudi glavo in srce. Nahraniti človeka navsezadnje ni nekaj ne vem kako velikega; tudi kmet hrani svoje konje, da lahko z njimi orje. Suženj, ki se je najedel, bo še vedno obdržal psihologijo sužnja, če nikdar ni premišljeval o svobodi, medtem, ko je stradal. Kdor spoštuje človeška bitja, jih ne bo samo hranil, temveč jim bo skušal dati tudi čut človeškega dostojanstva. In dokler ta dva procesa ne bosta potekala vzporedno, bomo živeli v pošastnem svetu.

Zato bi bilo napačno dati vsakomur tisoč dolarjev, kot je to predlagal senator McGovern v svoji kampanji pred nekaj leti. Treba je namreč omogočiti vsakomur,

da si sam zasluži svoj vsakdanji kruh, oskrbi izobrazbo in primerno službo. Ljudje se morajo zavesti svoje individualnosti.

Zgodovinsko zgrešeno pa je postavljenje ene zvrsti pravic v nasprotje drugi, ker so družbene pravice, v primeri z njihovim razvojem v svobodnih državah, vselej okrnele, kadar je bila individualna svoboda žrtvovana na oltarju družbenih in gospodarskih ciljev. Sovjetska zveza ima več brezposelnih, nižje pokojnine in slabšo zdravstveno oskrbo kot dežele na Zahodu.

Toda sedanja marksistična ofenziva po vsem svetu, ni gol slučaj. Tudi je ni mogoče pripisovati izključno raznim "zarotam" v Kremlju, ali takim elementarnim človeškim čustvom, kot so sovraštvo in zavist; pa tudi ne privlačnosti sile, ki izhaja iz Sovjetske zveze in ima tako velik vpliv na toliko ljudi.

Smatram, da je uspeh marksizma posledica dejstva, da preživlja klasični liberalizem, ideologija, ki je oblikovala sodobno zahodno družbo, težko krizo, morda - usodno krizo.

Nad besedo "ideologija" nisem preveč navdušen. V teku let sem namreč vse bolj spoznaval, da so v življenju najvažnejša človeška čustva, kot na primer ljubezen do lastne družine in spoštovanje prijateljev. Zavedam se pa tudi zla, ki so ga povzročile različne ideologije. Nekaterim je ideologija postala religija; drugim pa religija - ideologija - in še danes ne vem, kaj je hujše.

Vem pa tudi, da se ideologijam ni moč izogniti. So pa tudi potrebne; če jih smatramo samo za orodje, s katerim se da spremeniti svet.

Ideologija liberalizma je bila tako orodje in svet je bil izboljšan z njo. Toda na mnoga vprašanja tudi ona ni odgovorila. Drugače povedano: liberalizem človeka enostavno pahne v morje in mu zakliče: plavaj ali pa utoni! Credo liberalizma pa je: ti pusti mene na miru in jaz bom tebe.

Prav iz tega gesla pa se je - tako je videti - rodila kriza liberalizma. Ljudje namreč nočejo biti sami. Nasprotno: ljudje hočejo, da so drugi v skrbeh zanje. Hočejo pa tudi, da jih nekdo pokliče na pomoč, in da jim nekdo nekaj ponudi. Težko je nositi spoznanje, da ni nič na svetu odvisno od nas. Liberalizem ni našel odgovora na osamljenost in odtujenost.

Zdaj pa se pojavi marksizem.

Marksizem se je oprl na neko silo, ki jo Marx sam označuje za "babico zgodovine." In čeprav ta "babica" že ves ta čas spravlja na svet različne pošasti in ne normalnih otrok, marksisti še vedno neutrudno ponavljajo, da bo prihodnji otrok nekaj sijajnega.

Jaz sam marksistom ne verjamem in mnogim drugim tudi ne. Kljub temu imajo veliko prednost: naj bo njihov recept še tako zgrešen - zavedajo se, da se svet spreminja, zato hočejo pograbit to spremembo za roge in ji določiti smer.

Kaj pa hočejo liberali? Kaj predlagajo oni? Ohraniti kar obstaja, ustaviti uro časa in - "prilagoditi se realnosti." To pa pomeni brezkončne koncesije komunizmu, da bi se še nekaj časa ohranilo staro, lagodno življenje.

V tem oziru pa sem tudi jaz levičar! Tudi jaz sem namreč eden tistih, ki se zavedajo, da se svet spreminja in hočejo aktivno sodelovati pri tem spreminjanju. Nisem pa komunist! Nasprotno, boriti se hočem proti komunizmu! Boriti pa se hočem z očmi uprtimi v bodočnost! Ni mi do tega, da bi se plazil po rakovi poti, utreti si hočem nove steze!

Prepričan sem, da se je vsakdo, ki ceni svobodo, znašel pred problemom kako ustvariti novo ideologijo, ki bo prešla tako liberalizem kot komunizem in si postavila za osrednje načelo nedeljive človekove pravice.

Nekateri ljudi žeja po revoluciji, drugi pa se je boje. Toda - kakšne revolucije si žele? Česa se boje?

Naj vam priključim v spomin dve revoluciji. Tisto, ki se je primerila v Ameriki pred dvesto leti in ono, do kater je prišlo v moji domovini pred 60 leti. V zadnjih dveh stoletjih, so ljudje z vseh kotov sveta drveli v Ameriko, prav toliko pa jih je v 60 letih zbežalo iz Sovjetske zveze!

Najboljša primerjava teh dveh revolucij je zato v stališču, ki jih je vsaka zavzela do ljudstva in v stališču, ki ga je ljudstvo zavzelo do nje. Tudi jaz sem za revolucijo, za HUMANITARNO revolucijo! Tudi jaz sem za ideologijo, za ideologijo HUMANIZMA!

Ko se torej obračam na vas, se obračam na duha ameriške revolucije. Obračam se na vašo željo, sejati seme nove revolucije, in ne na željo po udobnem življenju, ki ga boste plačali s krediti, žitom in Pepsi-colo! Obračam se na Jeffersonovo, ne Kissingerjevo filozofijo!

Ni me strah izgovarjati naivnih idej. Sem boljši realist, kot zagovornik tako imenovane "realpolitike." Dokler se boste namreč odločali za kompromis z nasiljem in ne za boj proti njemu, ne boste nikdar varni! Ta boj pa vam je že vsiljen in ne boste se mu mogli izogniti!

Dr.Ljubo Sirc:

SLOVENSKA ZALOŽBA V MUENCHENU

Da se milo izrazim, slovensko-nemški kulturni odnošaji dolga leta niso bili najsrečnejši. Slovenci so se čutili ogrožene od Nemcev in nemščine, a so bili obenem nanje in na jezik vezani kot posredovalce stika s svetom. Pri vsem tem so bili posebno avstrijski Nemci napadalni in Slovincem sovražni, kar so jim Slovenci vračali milo za drago.

Sedaj so se stvari sprostile. Vsi smo medtem marsikaj doživeli, tako da smo postali modrejši; vsaj upajmo, da smo. Razen na Koroškem in v besedah vladajočih v Jugoslaviji, med Slovenci in Nemci ni več občutnih

nasprotij; vsi imajo druge skrbi. Razen tega so Nemci danes morda med najliberalnejšimi demokrati na svetu, včasih so celo malo naivni v svoji liberalnosti. Skratka, jasno je, da je za Slovence mogoče z njimi živeti. Pravzaprav ne samo mogoče: trume izseljenih delavcev najjasnejše pričajo, da je nujno ali vsaj dobičkanosno.

Ta sprememba vzdušja je prišla - morda tudi ne po naključju - prav, ko slovensko kulturno življenje ni več tako enostransko vezano na nemško, kot je bilo v začetku stoletja. Po prvi svetovni vojni je prišla do veljave francoščina, po drugi angleščina, kar je Slovincem odprlo pot tudi do drugih kulturnih vrednosti, tako da so postali do nemščine bolj sproščeni.

Sedaj smo prišli v čas ko je mogoče reči, da je potrebno kulturne odnošaje v Srednji Evropi poglobiti. Slovenci moramo spet vzpostaviti pristnejše kulturne vezi z ljudmi nemškega jezika; Avstrijci, Švicarji in Nemci samimi. Prav isto bodo morali storiti Čehi, Poljaki, Madžari in ostali Jugoslavlani. Sosedstvo se mora okrepiti in se krepiti.

V tej obnovi odigrava in je že odigralo pomembno vlogo podjetje dr. Rudolfa Trofenika v Münchenu. Začelo je kot antikvarjat za slovenske in druge slovanske knjige prav času, to je sredi petdesetih let, ko so univerze na veliko ustanovljale slavistične oddelke in nabavljale literaturo. Le malo Trofenikovih znancev je verjelo, da bo toliko zanimanja, on sam je bil prepričan v to in je uspel.

Toda kar je dr. Trofenika zares privlačilo, je bila možnost razviti antikvarijat v založbo. Tudi to se mu je posrečilo. Najprej je izdajal knjige pod okriljem in imenom družbe za raziskave jugovzhodne Evrope, nato se je povsem osamosvojil.

Eno od prvih objavljenih del je bila knjiga o Primožu Trubarju, ki jo je v slovenščini napisal Mirko Rupel, v nemščino pa prevedel Baludin Saria. Ob sodelovanju nemških in slovenskih strokovnjakov je Trofenik zatem ustanovil zbirki "Zgodovina, kultura in duhovni svet Slovencev" in "Litterae Slovenicae." V prvi so izšli spisi o slovenski reformaciji, o brižinskih spomenikih, o Juriju Dalmatihu in Bohoriču s ponatisom Dalmatinove biblije in Bohoričevih "Arcticae Horulae," o Goetheju v Sloveniji, Cvetkova knjiga o Jacobu Gallusu itd. V drugi, manjši zbirki je objavil med drugim Slodnjakov pregled slovenske lirike, njegovo delo o odnošajih med nemško in slovensko kulturo in knjižico Vilka Novaka o slovenskih običajih na Koroškem. Izdaj je preveč, da bi mogel vse naštet. Omenim naj le še ponatise Valva-zorja, Miklošiča in Kopitarjeve slovnice.

Prav tako je Trofenikova založba ponatisnila nekaj klasičnih znanstvenih razprav v srbsčini in pa vrsto prispevkov k poznavanju jugovzhodne Evrope in bližnjega Vzhoda. Tu Slovenci nastopamo kot posredovalci med Srednjo Evropo in Vzhodom.

Z očitnim veseljem je Rudolf Trofenik izdal knjigo, posvečeno ljubljanskemu filozofu Francu Vebru, svojemu učitelju. Tik pred vojno dr. Trofenik ni bil namreč samo

(Konec na 25.strani, drugi stolpec)●

Pisma uredniku

"HRVATI, KAM RINETE?"

Uredniku Klica Triglava.

Čestitam k članku "Croati quo vaditis" KT 446.

Bil je že skrajni čas, da se pove prizadetim, da ni mogoče misliti na spremembe ali celolikvidacijo druge Jugoslavije, ako nam kot alternativo nudijo državljansko vojno. Človek ima nehote vtis, da prizadete organizacije in časopisi delajo uslugo komunističnem režimu, ki si pač samo želi, da bi se medsebojni hrvaško-srbski spor nadaljeval ad infinitum. Ljudje si potem doma in celo zunaj ne želijo drugega kot status quo z Titom in njegovimi nasledniki. Kot vidim v NOVI HRVATSKI št. 5/77 je anonimni pisec reagiral in udarjal povsem drugem, samo argumenta v celoti se ni dotaknil. Nihče ne zanika pravice samoodločbe narodov današnje Jugoslavije glede bodoče ureditve medsebojnih odnosov, toda edina sprejemljiva taktika in način prehodnega stanja je mirna in kompromisna rešitev vseh problemov. K najvažnejšemu problemu seveda spadajo meje in v tej zadevi enostransko ubrati nasilno pot in rešitev pomeni takojšnja civilno vojno, pred katero se lahko Irka in Libanon skrijejo. Zanimiva je pripomba zaradi četniške karte, ki kaže Slovenijo s celo Istro in Reko, kot da bi imeli Slovenci s tem kako zvezo. Po drugi strani že leta sem videvamo hrvaške karte (Hrvatski Kalendar 76/77 HSS, in drugi), kjer mirne duše potegnejo mejo do Trsta in pri tem hote ali nehote pobašejo "Kopar", Portorož Piran itd. Ker se se z gornjim članom dotaknili slovensko-hrvaških odnosov, tudi gotovo veste, da teče zadnje mesece kampanja, naj bi pričeli s slovensko prilogo v hrvaškem tedniku NOVE HRVATSKE. Osebnostno smatram to za neprimerno, ker nujno izhaja iz take kombinacije, da bi slovenski del sledil linijo časopisa, ki postavlja hrvaške interese pred vsem drugim. Iz osebne skušnje prav iz NOVE HRVATSKE vem, da so mi svoječasno članek tako popravili, da je dobil drug smisel, pri drugem članku v NOVI HRVATSKI št. 3/77 pa je urednik izpustil take reči, da sem mislil, da je šel članek skozi ljubljansko "Slavijo." Smatram, da so odnosi med Hrvati in Slovenci tako važni, da je prav, da si govori-mo odkrito, pa četudi je to katerikrat neprijetno.

Peter Urbanc, Kanada

* Tudi londonska 'Naša reč' je na glavo postavljena članek g. Urbanca v 'Novi Hrvatski' kritizirala, ker si pač ni predstavljala, da je bil smiselno cenzuriran. Pisanje NH pa bomo komentirali prihodnjič. Ur.

PISANJE V TUJE LISTE

Uredniku Klica Triglava.

V januarskem KT ste na 2. strani zapisali: "Podobno kot dr. Žebot v Ameriki, spada tudi dr. Sirc v tisto vrsto zelo redkih emigrantov, ki imajo dostop do zapadne-ga tiska." Zaradi objektivnosti, mislim, je gornjima treba dodati tudi dr. Otona Ambroža v New Yorku, četudi se on ukvarja z bolj splošnimi problemi komunizma in ne toliko s specifičnimi glede Jugoslavije. Pred seboj imam

THE NEWS WORLD od 5. marca, kjer dr. Ambrož polemizira z znanim komentatorjem Sulzbergerjem o Carterjevih akcijah v korist človeških pravic v Vzhodni Evropi. "Če hoče človeštvo živeti, potem morajo svoboda in človeške pravice prevladati", zaključuje g. Ambrož. THE NEWS WORLD je četrti newyorški dnevnik, ki je bil nedavno ustanovljen z namenom, boriti se proti demoralizaciji in kapitulaciji Amerike, kakor je bil primer z Watergatom in Vietnamom.

V. P.

Dr. Trofenikova književna založba — zaključek članka s 24. str.

docent za kazensko pravo in tajnik pravne fakultete v Ljubljani, marveč se je posvetil tudi študiju filozofije in položil drugi doktorat. H knjigi je založnik sam prispeval članek o Vebru, utemeljitelju slovenske filozofije.

Nekoč je dr. Trofenik dejal, da mu je smoter združiti znanost in podjetnost. To mu je vsekakor uspelo, toda uspelo mu je še več: s tem, da Nemcem predstavlja slovensko kulturno dedščino, opravlja tudi svojevrstno kulturno poslanstvo.

/Naslov založbe je: Dr. Dr. Rudolf Trofenik Verlag, 8 Muenchen 40, Elizabethstrasse 18 + 28. /

Novi jugoslovanski premier je Čmogorec Veselin DJURANOVIĆ, star 52 let. Med vojno je bil škojavec, zadnja leta pa je predsedoval Zvezi komunistov Črne gore. Obdržal je stari izvršni svet in sekretarje brez spremembe. Izkazal se je kot strašanski govornik, ki mu teče popačena birokratska govorica in ki premleva obrabljene fraze z zanosom sveže energije.

Na povabilo izvršnega odbora britanske Laburistične stranke se je mudil v Londonu od 4. do 6. aprila letos Stane DOLANC, sekretar izvršnega komiteja predsedstva centralnega komiteja Zveze komunistov Jugoslavije. Spremljala sta ga Dobrivoje Vidić in Andrej Železnik, navzoč pa je bil tudi jugosl. londonski veleposlanik Živan Berisavljević. O obisku utegnemo kaj napisati v majskem KT.

* SLOVENSKA SKUPNOST V LJUBLJANI - konec 2. uvodnika

kot logično posledico razvoja dogodkov v zadnjih dveh letih na Primorskem. V tem pogledu kajpak obisk sam ni bil nič presenetljiv ali alarmanten, kot je to bil primer s svoje časnim obiskom Tržačanov, ki je na zunaj sprožil val podiranja protikomunistične fronte na Primorskem; - to je bilo na znotraj spočeto s famozno dolinsko afero.

Ne gre pa si delati utvar, da se bo z obiskom ljubljanski režim okoristil v daleč večji meri kot pa Slovenska skupnost, sicer do "povabila" sploh ne bi prišlo - (za katerega je prišla iniciativa od Slovenske skupnosti.) Čeprav je bilo sosednje dogodkov na Primorskem in na Koroškem popolnoma različno v pogledu odnosov do matičnega režima. je Ljubljani gotovo na tem, da eno kot drugo skupnost v celoti pripelje v položaj, kot ga ima maček napram miši - oziroma obratno. Preden maček miš zadavi, si privoščiči z njo igro. Na to naj v Trstu in v Gorici ne pozabijo.

UREDNIŠTVO.

Ko je KT že v tisku, neposredno pred zaključkom te poslednje strani, smo prejeli iz Avstrije zelo zanimivo pismo o dilemi, pred katero stojijo koroški Slovenci v političnem pogledu. Kot izvorno dopolnilo današnjih poročil in komentarjev ga bomo objavili v majski številki KT. Ur.

Od meseca do meseca

HONECKER NA OBISKU

Predsednik Nemške demokratične republike in prvi sekretar vzhodnonemške partije SED Erich Honecker je bil na uradnem in prijateljskem obisku v Jugoslaviji od 12. do 15. januarja. S Titom sta se pogovarjala prva dva dni in sta se zelo dobro razumela, kot je poudarjal Honecker. V Beogradu sta 13. januarja podpisala skupno izjavo, potem se je Honecker odpravil na lov v bližino Osijeka, 15. januarja se je za kratek čas oglasil v Zagrebu in od tam odletel domov.

TITO V LIBIJI

K svojemu prijatelju Gadafiju na uraden in prijateljski obisk je odletel Tito iz Beograda 18. januarja. Iz Libije bi naj odšel na obisk v Egipt in na daljše pogovore z egiptovskim predsednikom Sadatom. Toda prav tisti teden so bili v Egiptu nemiri zaradi povišanja cen, a v Jugoslaviji se je nekaj ur po odhodu smrtno ponesrečil predsednik vlade Džemal Bijedić. Zato so Titov obisk v Egiptu odložili. Tako je odpadla priložnost, da bi Tito posredoval med Sadatom in Gadafijem, ki se nimata rada. V Beograd se je vrnil 20. januarja.

TITO V IGALU

"Na oddih in zdravljenje" je prišel Tito z Jovanko 25. januarja v Igalu pri Hercegovnem. Tam je znano zdravilišče, kjer uporabljajo kopeli, blato in fizioterapijo in kjer se je Tito zdravil že pred dvema letoma. Letos je ostal v Igalu skoraj dva meseca in se je vrnil v Beograd šele 19. marca. Vmes se je sem in tja pokazal javnosti in si je recimo ogledal cvetlično razstavo v Hercegovnem. Pri njem v Igalu se je 14. februarja sestalo predsedstvo SFRJ, ki je odločilo, da naj bo novi predsednik zveznega izvršnega sveta Črnogorec Veselin Djuranović.

Po mesecu zdravljenja se je Tito razživil. 22. februarja je sprejel notranjega ministra Franja Herljevića, ki je naslednjega dne odpotoval na uradni obisk v Sovjetsko zvezo. 23. februarja si je ogledal vojaške garnizije v Boki Kotorski. 25. februarja se je odpeljal v Titograd, kjer ga je črnogorska akademija znanosti in umetnosti proglasila za prvega častnega člana. Na slovesnosti je Tito povedal nekaj nepomembnih besed o znanosti v samoupravni socialistični družbi in o potrebi povezave znanosti s proizvodnjo. Dva dni pozneje je sprejel etiopskega podpredsednika Atnafuja. Potem je ostal v Igalu še tri tedne in se vrnil v Beograd 19. marca.

MINIĆEVE POTI

Podpredsednik zveznega izvršnega sveta in zvezni sekretar za zunanje zadeve Miloš Minić je bil na uradnem in prijateljskem obisku v Etiopiji od 22. do 25. januarja. V pogovorih z etiopskim zunanjim ministrom "je prišla do izraza enakost stališč glede potrebe po nadaljni krepitvi enotnost neuvrščenih držav," kot je rečeno v skupnem

sporočilu. Ministra sta tudi izrazila "zaskrbljenost zaradi žarišč kriz" ki ogrožajo mir in varnost na svetu, predvsem krize na Bližnjem vzhodu, Cipru in drugod." V sporočilu je omenjen Džibuti, za katerega je rečeno, da se bosta obe strani nadalje prizadevali, "da bi ljudstvo Džibutija na temeljih samoodločbe in neuvrščenosti in v skladu z odločitvami OZN in OAE doseglo svojo svobodo in neodvisnost." Sporočilo ne omenja spora z "neuvrščeno" in "napredno" in "socialistično" Somalijo, ki si lasti Džibuti, pa tudi kos etiopskega ozemlja. Tudi eritrejska borba za osamosvojitve, v katero so vmešani neuvrščeni Arabci in Sudan, ni bila omenjena. Toda Minić se je vrnil zaskrbljen.

Od 31. januarja do 2. februarja je bil Minić na obisku na Madžarskem. Sprejela sta ga tudi predsednik vlade Lazar in prvi sekretar partije Janoš Kadar. Potrdili so tesno sodelovanje in enake ali podobne poglede.

Sredi februarja se je Minić odpravil na pot po vzhodni Afriki. V Tanzaniji je bil od 14. do 16. februarja, potem dva dni na Madagaskarju in od 18. do 22. februarja v Zambiji, odkoder se je vrnil v Beograd. "Tudi ob tej priložnosti smo se prepričali, da je ugled Jugoslavije, zlasti pa predsednika Tita v afriških deželah, ki smo jih obiskali, izredno velik," je izjavil Minić ob vrnitvi. Pogovarjali so se o neuvrščenosti in izražali podporo in obljubljali pomoč patriotični fronti Zimbabweja, osvobodilnemu gibanju Namibije ter osvobodilnemu gibanju Južne Afrike.

ODNOSI S ŠPANIJO

SFR Jugoslavija in kraljevina Španija sta 27. januarja vzpostavili redne diplomatske odnose. O tem se je že dlje časa govorilo, a zadnje dogovore je opravil v Madridu predstavnik zveznega sekretariata za zunanje zadeve Bernardič. V spotiko so mu bile organizirane skupine protijugoslovanske emigracije, se pravi ustašev, ki so pod Frankom uživali podporo španske vlade. Zdaj naj bi španska vlada obljubila, da bo bolj stroga do emigrantov, ki sovražno delujejo proti socialistični Jugoslaviji.

PRIPRAVE NA KEVS

V Beogradu se bodo 15. junija začeli sestanki, za katere so se dogovorili na konferenci o evropski varnosti in sodelovanju v Helsinkih leta 1975. Beograjsko nadaljevanje konference bo po jugoslovanskem mnenju največjši dogodek letos, čeprav še ni gotovo, kaj se bo izcimilo. V Beogradu z veliko hitrostjo grade novo konferenčno stavbo, s katero bodo posekali gradbene rekorde, saj bo zgrajena v 9 mesecih. Gradnja stanovanjskih hiš traja navadno tri ali štiri leta.

Pripravam na beograjsko konferenco je bil posvečen dvodnevni neformalni sestanek devetih nevtralnih in neuvrščenih evropskih držav v Beogradu 31. januarja in 1. februarja. Sestanka so se udeleželi predstavniki Avstrije, Cipra, Finske, Liechtensteina, Malte, San Marina, Švedske, Švice in Jugoslavije. Potekal je "v plodnem ozračju" in so vsi soglašali, da so taka srečanja koristna.

...

ČLOVEŠKE PRAVICE

Na beograjski konferenci naj bi ocenili kako so se podpisnice držale izjav, ki so jih podpisale v Helsinkih pred dvema letoma. V tej zvrzi se je posebej postavilo vprašanje človeških pravic, ki jih na debelo kršijo v socialističnih državah. Glede sovjetskih disidentov se Jugoslavija obnaša, kot da se je ne tičejo, čeprav občila o njih poročajo. Tako je bila Jugoslavija menda edina socialistična država, v kateri se je odkrito pisalo, da so čilskega Corvalana zamenjali za sovjetskega Bukovskega. Tudi o češkoslovaški "listini 77" so občila veliko pisala in zvesto poročala kritiko zahodnoevropskih komunistov zaradi surovega postopka češkoslovaških oblasti. Svojega mnenja jugoslovanska občila niso izražala, ker so se bala zameriti, a jasno je bilo, kakšno je o tej zadevi javno mnenje.

Zato je bilo težko spremeniti smer, ko se je zadeva zanohtala in se je pričelo govoriti tudi o pomanjkanju svoboščin v Jugoslaviji. Tako je Jaka Štular v dolgem članku v DELU 12. februarja uvodoma citiral Edvarda Kardelja; "Beograjska konferenca bi seveda, upoštevaje zdajšnje evropske realnosti, zgrešila svoj cilj, če bi se spremenila v polemiko o tem, v kolikšni meri se je kdo držal sklepov konference v Helsinkih. O tem bi sicer lahko povedali dokaj neprijetnih resnic, ne vidim pa, kam bi take polemike peljale, razen da bi poglabljale medsebojno nezaupanje." Toda Štular je dodal, da so "pojavi nezadovoljstva s stopnjo svobode človekove osebnosti v nekaterih socialističnih državah... tesno povezani s helsinško sklepno listino, prav tako gotovo pa ta dokument ni vzrok teh pojavnih oblik kritike stanja klasičnih človekovih pravic. Vzrok je v neuravnovešenosti prvih gospodarske in družbene osvoboditve človeka v teh deželah s prvimi kulturne in demokratične osvoboditve (se pravi s klasičnimi državljanskimi svoboščinami)." Štular se ni spuščal v dialektično vprašanje, kako je mogoče biti družbeno svoboden in osebno nesvoboden, a iz članka veje nelagodnost glede "humanitarne vsebine 'tretje košare' sklepne listine" iz Helsinkija, ki je očitno zelo privlačna, a jo je treba potisniti v stran iz razlogov, ki jih je navedel Kardelj.

ŠETINC O LISTINI 77.

Učeno zapletene teoretične razloge "zakaj nismo polemični do vsakega pojava v svetu, ki kaže na določena omejevanja politične ali socialne emancipacije", je navedel sekretar ZKS France Šetin c v februarski številki NAŠE OBRAMBE. Članek je bil tako navdahnjen, da so ga objavljali širom Jugoslavije. DELO je 12. februarja povzelo Šetinca takole; "Socialistično samoupravljanje, njegova teoretična izhodišča in mlada, a bogata praksa, s svojimi hibami in uspehi vred, je - objektivno vzeto - največja možna polemika z vsem, kar je v novodobnosti dogmatičnega, oportunističnega, preživelega. Našo 'listino' družbenoekonomskih svoboščin namreč vsak dan 'podpisuje' milijonski avditorij delovnih ljudi in občanov - podpisuje in uresničuje. Navzlic pritiskom od zunaj, navzlic odporom posameznikov doma. Kdor se pregreši zoper takšen večinski družbeni imperativ - ne zoper institucije, organe ali posameznike - kdor kliče

po restavraciji starih odnosov, bodisi da se zavzema za nadvladoprivatno e ali državne lastnine in na njej temelječih odnosov, nasprotuje družbenemu interesu... Ne dogmatske ne tehnokratske sile doma in po svetu ne razumejo ali ne priznavajo družbenoekonomske vsebine demokracije. Zlasti v obdobju tako imenovanega liberalizma so nekateri poskušali speljati pozornost od boja za pravo vsebino demokracije - za odločujoč družbenoekonomski položaj delavca - k vprašanju formalne demokracije; za katero so skrivali "skupnolastninsko ali pa - kar zasebno prisvajanje rezultatov delavčevega dela. Tako je pogosto tudi na Zahodu, kjer se prav nič ne vznemirjajo, če časniki objavljajo zahteve po večjih svoboščinah in demokraciji, toda pobesniijo, če se kdo spravi na temelje družbenoekonomskega sistema, na privatno lastnino, ki je temeljni vir izkoriščanja, krivic in dejanske enakopravnosti. Z dogmatiki ni nič bolje: pravice delavcev, da odločajo o pogojih in rezultatih svojega dela, zastirajo s lepimi besedami o 'višjih interesih' in podobnem."

O "listini 77" je Šetinc povedal, da "jo je podpisalo precej češkoslovaških kulturnih in drugih javnih delavcev" in da "zadeva takoimenovano politično emancipacijo (prevedeno v jezik meščanskih teoretikov - državljanske pravice), o kateri je pisal že Marx kot o dovršitvi meščanske demokracije. To pomeni, da se z buržuazno revolucijo država v pravem pomenu besede dokončno izoblikuje, ko se, abstraktno gledano, osamosvoji od svojih socialnih predpostavk in se pojavi kot reprezentant (predpostavnik) splošnih interesov. S tem pa svojih predpostavk ne odpravi, temveč jim dovoli, da še naprej delujejo po svoje (privatna lastnina, religija, dednostni privilegiji itd.)" In še naprej v tem slogu. Potem pa: "Naš odnos do 'listine 77' in predvsem do gonje proti njenim podpisnikom je krivičen. Hkrati pa se zavedamo, da poskušajo izkoristiti to gonjo za svojo protikomunistično propagando najrazličnejši branilci meščanskega 'sodobnega sveta', ki so, na primer, po zadnji vojni v obrambi 'državljanskih pravic' pred nekakšno komunistično nevarnostjo oropali milijone ljudi temeljne pravice - pravice do življenja (Vietnam, Čile itd.), da ne govorim o ropanju pravice do neposrednega odločanja o pogojih in rezultatih dela... V tem smislu soglašam z vami; da se vsa propaganda samo navidezno suka okoli vprašanja resnične svobode in demokracije, v resnici pa uporabljajo 'listino' kot sredstvo psihološke vojne, ki se je v času hladne vojne stopnjevala do nevarnih razžeznosti, 'otoplitev' pa je nastopila med drugim tudi zaradi tedaj rojene in tudi vedno bolj prevladujoče politike neuvrščenosti."

VLOGA O POTNIH LISTIH

Skupina jugoslovanskih državljanov se je obrnila na ustavno sodišče SFRJ za zahtevo, naj sproži postopek za oceno ustavnosti določil 43. člena zveznega zakona o potnih listinah jugoslovanskih državljanov, ki se nanaša na pravico državljanov do potovanja v tujino. Za vlogo na sodišče se je zvedelo iz zahodnega tiska ki jo je 'povezovalo s helsinško listino. Zastopala je mnenje, da je odvzem potnega lista protiustaven in da bi morali ljudem,

kot so Milovan Djilas in odstavljene predavateljci na beograjski filozofski fakulteti, izdati potne liste in jim dovoliti potovanje v tujino.

Prvi je v Jugoslaviji spregovoril o tej zadevi predstavnik zveznega sekretariata za zunanje zadeve Mirko Kalezić, ki je 10. februarja dejal, da ni "pristojen, da bi se spuščal v oceno pravne neoporečnosti vloge," ki jo "nekateri tuji listi in agencije označujejo za politično peticijo." Ustavno sodišče obravnava vloge po redni pravni proceduri. "Dejstvom, da v zvezi s tem vprašanjem poskušajo v tujini sprožiti določeno kampanjo, ki se ji zdaj pridružujejo tudi nekatere nove obtožbe, opozarja na prave pobude te kampanje. To je samo eden izmed poskusov, da bi Jugoslavijo zapletli v blokovsko konfrontacijo, ki se zdaj v nekaterih državah bje v zvezi s problemi človeških pravic in uresničevanjem določil helsinških dokumentov. Znano je, da je Jugoslavija kot neuvrščena država zmeraj nasprotovala takšnim blokovskim konfrontacijam in bo še naprej zavračala vsak poskus, da bi jo zapletli v takšno kampanjo... Ne moremo pa zatiskati oči pred dejstvom, da poskušajo to kampanjo proti Jugoslaviji izpeljati tiste sile, ki so že prej izvajale pritisk na Jugoslavijo ter poskušale diskreditirati njeno politično ureditev in njene trajne zunanje-politične opredelitve."

Jugoslovanski časopisi so opozarjali, da je doslej okrog 6 milijonov Jugoslovanov zaprosilo za potne liste in jih dobilo; samo lani so okrog 13-milijonkrat potovali v tujino. Potni list je mogoče dobiti v treh do šestih dneh in cena je nizka. V letih 1975-76 je zaradi zavržene prošnje za potni list 161 državljanov sprožilo upravni spor pred sodiščem in v 144 primerih so bile pritožbe ugodno rešene.

Predsedstvo SFRJ je zavzelo odklonilno stališče, kot so

naznanili 14. marca. Ustavno sodišče je 24. marca zavrnilo vlogo, češ da so omejitve pri izdajanju potnih listov popolnoma v duhu ustave in človeških pravic.

MINIĆ BOLAN

Z zamudo, ki se zdi pri takih naznanilih običajna, so 19. marca sporočili, da je zunanji minister Miloš Minić 8. marca "zbolel za akutno infekcijo dihal, kijo je spremljalo še lažje obolenje srca," tako bo moral "še nekaj časa okrevati". Z naznanilom so najbrž čakali, ker so upali, da bo bolezen kratkotrajna in da Minića ne bo nihče pogrešal.

OSIMSKI SPORAZUMI

Italijanska spodnja zbornica je 17. decembra lani ratificirala sporazume, ki sta jih 10. novembra 1975, podpisala zunanja ministra Jugoslavije in Italije v Osimu pri Anconi. Ti sporazumi so dokončno pokopali Tržaško ozemlje in italijanske upe na cono A, potrdili mejo in prevideli ustanovitev svobodne industrijske cone pri Sežani. Italijanski senat je potrdil sporazume 24. februarja in skupščina Jugoslavije 1. marca. V veljavo bodo stopili na dan izmenjave ratifikacijskih listin, ki se bo po pogodbi izvršila v Beogradu.

Predvideno je bilo, da bosta ratifikacijske listine izmenjala zunanja ministra Forlani in Minić. Zaradi Minićeve bolezni so načrte spremenili. Listine bosta v začetku aprila izmenjala namestnik zveznega sekretarja za zunanje zadeve Lazar Mojsov in italijanski veleposlanik Walter Maccotta.

Ratifikacijske liste so bile izmenjane v Beogradu 3. aprila; tako je sporazum stopil v veljavo.

KLIC TRIGLAVA

Uredništvo in uprava: 76 GRAEME ROAD ENFIELD MIDDX Tel. 01-363 5097

KLIC TRIGLAVA je politično neodvisen list, ki izhaja enkrat na mesec. Izdaja ga SLOVENSKA PRAVDA, združenje svobodnih in demokratičnih Slovencev. Njeno mnenje predstavljajo le članki, ki so podpisani od izvršnega odbora. Urejuje Dušan Pleničar.

Enoletna naročnina:

Naročnina za letalsko dostavo je navedena v oklepajih.

Avstralija	5.00 (8.00)	Kanada	6.00 (9.50)
Avstrija	80.—	Nemčija	16.—
Francija	25.—	U. S. A.	6.00 (9.50)
Italija	3000.—	Velika Britanija	2.20

Ostale evropske države: 2 funta (sterling) v odgovarjajoči valuti

Južna Amerika: 2 funta (sterling) — letalsko: 3 funti — odn. temu odgovarjajoča valuta

Naročnino v Severni Ameriki je treba poslati na naslov:

Mr Tine Kremžar, 11047 — 110 St. Edmonton, Alta., Canada

Naročnina v evropskih državah je plačljiva z mednarodno poštno nakaznico po navodilu uprave, v ostalih državah po navodilu uprave.

KLIC TRIGLAVA PRODAJAJO

v Trstu: Chiosco Tranvie Opicina na Trgu Oberdan

v Gorici: Katoliška knjigarna, Piazza Vittoria 20.